

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра літургійних наук

Магістерська робота

ОСОБА ЦЕРКОВНОГО СПВЦЯ: ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ УГКЦ

Студентки 6-го курсу: Мар'яни Горін

Науковий керівник: о. д-р Василь Рудейко
доктор богослов'я

Львів 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ УГКЦ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ОСОБИ СПІВЦЯ ТА ЛІТУРГІЙНОГО СПІВУ	6
РОЗДІЛ 2 ЛІТУРГІЙНИЙ СПІВ – ФОРМА ЦЕРКОВНОГО СЛУЖІННЯ СПІВЦЯ.....	16
2.1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЛІТУРГІЙНОГО СПІВУ.....	16
2.1.1. Молитва	17
2.1.2. Ангельсько-людський спів.....	18
2.1.3. Шляхетна простота.....	19
2.1.4. Акапельний спів.....	20
2.2. ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ СПІВЦЯ У ЛІТУРГІЙНОМУ СПІВІ.....	22
2.2.1. Оспівувати свого Творця.....	22
2.2.2. Усвідомлення та переосмислення тексту.....	25
2.2.3. Донесення літургійних текстів.....	26
2.2.4. Залучення вірних до співу	27
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ВИМОГИ, ПРАВА ТА ОБОВ’ЯЗКИ ЦЕРКОВНОГО СПІВЦЯ.....	31
3.1. ВИМОГИ ДО СПІВЦЯ.....	31
3.2. ОБОВ’ЯЗКИ СПІВЦЯ	39
3.3. ПРАВА СПІВЦЯ	43
РОЗДІЛ 4 ЗАВДАННЯ ДУШПАСТИРІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИ ЦЕРКОВНОГО СПІВЦЯ	48
4.1. ПАТРІАРШИЙ РІВЕНЬ	48
4.2. ЄПАРХІАЛЬНИЙ РІВЕНЬ	50
4.3. НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ.....	52
4.4. ПАРАФІЯЛЬНИЙ РІВЕНЬ.....	56
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63

ВСТУП

Серед різного роду служінь у Церкві важливе місце займає служіння церковного співця. Українська Греко-Католицька Церква впродовж свого існування видавала документи, постанови та рішення, присвячені літургійному співу, постаті церковного співця та літургійно-обрядовим справам. Саме на вивчення постаті церковного співця спрямоване це дослідження.

Актуальність магістерської праці полягає в огляді та аналізі документів Української Греко-Католицької Церкви, що може стати корисним джерелом, з якого можна буде почерпнути важливу інформацію для представлення особи церковного співця, його служіння, головні завдання, вимоги, права, обов'язки та процес формування.

Об'єктом дослідження є документи Української Греко-Католицької Церкви, які стосуються літургійного співу. Предметом дослідження є особа церковного співця згідно з офіційними документами УГКЦ.

Мета роботи – на основі законодавчої спадщини УГКЦ представити особу церковного співця, його роль в житті Церкви, показати основні аспекти служіння церковного співця, завдання, також висвітлити вимоги, права, обов'язки та представити завдання душпастирів у формуванні церковного співця.

Завданням цієї роботи буде зробити огляд документів УГКЦ та виокремити ті документи, які безпосередньо і опосередковано стосуються особи церковного співця. Зробити їхній аналіз і на основі цього представити служіння церковного співця та основні принципи літургійного співу, оскільки літургійний спів є формою служіння співця. Вказати на його вимоги, права, обов'язки. Осмислити завдання душпастирів у формуванні церковного співця.

Оригінальність цієї магістерської праці є в тому, що документи УГКЦ, які стосуються особи церковного співця є мало дослідженими. Є велика кількість цих документів, постанов і рішень, які не є відомими широкому загалу.

Хронологічні межі цієї праці: 1720 – 2018 роки. У 1720 році відбувся Замойський синод, а у 2018 році вступили в дію Канони партикулярного права УГКЦ.

Методи дослідження, які будуть застосовані у цій роботі – це аналізу, синтезу та узагальнення. Найважливішим буде метод аналізу документів УГКЦ, для того, щоб представити різні сторони служіння церковного співця, представити вимоги, права, обов'язки і формування церковного співця. Методи синтезу і узагальнення допоможуть поєднати всі ці аспекти та показати постать церковного співця згідно огляду документів УГКЦ.

Ця магістерська праця складається зі вступу, основної частини, яка має чотири розділи, висновку та списку використаної літератури.

У першому розділі буде зроблено огляд документів Української Греко-Католицької Церкви, які прямо чи опосередковано стосуються особи церковного співця.

У другому розділі буде представлено бачення та розуміння головних принципів літургійного співу на основі аналізу документів УГКЦ, які присвячені питанням літургійного співу, оскільки спів – це форма церковного служіння співця. Також буде представлено основні завдання співця у літургійному співі.

У третьому розділі буде розглянуто вимоги, права та обов'язки, що стосуються постаті церковного співця.

У четвертому розділі буде проаналізовано, які завдання стоять перед душпастирями у процесі формуванні церковного співця. Розглянемо різні церковні рівні – це патріарший, єпархіальний та парафіяльний рівень. Візьмемо також до уваги статuti та інші документи навчальних закладів, де відбувається навчання дяків та регентів, оскільки вони відносяться до єпархіальних структур.

Основними джерелами для написання роботи, які мають визначальний вплив на дослідження, є документи УГКЦ. А саме: «Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891»,

Декрет Собору 1941 р. «Про церковний спів», Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», ці документи стосуються літургійного співу та завдань співців у ньому.

«Правило для церковныхъ дяковъ», «Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиєпархії», «Парафіяльний правильник УГКЦ» також Постанови Синоду Єпископів УГКЦ різних років. Ці документи представляють вимоги, права та обов'язки, що стосуються співців та завдання душпастирів у їхньому формуванні. Важливими джерелами інформації також будуть інші документи, в яких йде мова про церковних співців.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ УГКЦ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ОСОБИ СПІВЦЯ ТА ЛІТУРГІЙНОГО СПІВУ

Серед багатьох документів та рішень нашої Церкви, які стосуються її життя, вагоме місце займають документи, які присвячені літургійним та обрядовим питанням, літургійному співу та постаті церковного співця. У цьому розділі ми розглянемо відомі нам документи, постанови та рішення, які відповідають цій тематиці.

Архиєратикон або Святительський Служебник

Цю книгу видав Синод Української Католицької Церкви у 1988 році.¹ Ця богослужбова книга є перекладом Архиєратикона з церковно-слов'янської мови, яка була видана 1973 року в Римі по благословенню Апостольського Престолу.² Але присутні в ньому молитви для поставлення церковного співця вперше зустрічаються у рукописах 8-го століття, у Євхологоні Барберіні 336.³ Тому це джерело є першим у огляді документів УГКЦ.

Архиєратикон використовується архиєреєм для служіння Божественних Літургій, чинів нижчих поставлень, чинів рукоположень, чинів освячень та інших чинів, які звершує архиєрей.

Ця книга є важлива для нашого дослідження, оскільки тут є чин поставлення на свічконосця, читця і співця⁴, в який може бути введений церковний співець.

¹ Синод Української Католицької Церкви, *Архиєратикон або Святительський Служебник*, 1988.

² Любачівський М.-І. *Передмова* / Синод Української Католицької Церкви, *Архиєратикон або Святительський Служебник*, 1988, 4.

³ *Євхологий Барберіни гр. 336* / Перекл. с итал. С. Голованова, ред. Е. Велковской, М. Живовой. Омск: Голованов, 2011.

⁴ *Архиєратикон*, Чин поставлення свіченосця, читця і співця// *Архиєратикон або Святительський Служебник*. Видав Синод Української Католицької Церкви 1988, 174-178.

Замойський синод 1720 року

Перший документ, який нам відомий і у якому приділяється значення літургійного співу у нашій Церкві – це «Постанови і рішення Замойського синоду 1720-го року».⁵

Цей синод є знаковим в історії богослужінь та богослужбових книг УГКЦ, і ділить її на два періоди. Від початку укладання унії і до Замойського собору 1720 року – один період, від Замойського собору починається інший період, який характерний зміною богослужбових практик і вводить златинізовані практики.⁶ Цей документ є важливим бо у ньому говориться про служіння співаних та читаних літургій та одностайність церемоній при їх служінні.⁷

Львівський собор 1891 року

Документ, який був результатом праці соборових отців має назву «Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891», був опублікований у Львові 1896 року.⁸

З 1720 року не скликався синоду для вирішення церковних справ і аж у 1891 році відбувся Львівський провінційний Синод. Рішення Львівського провінційного Собору 1891 року мали велике значення для нашої Церкви та народу. Вони вплинули на усі ділянки життя у Галичині. Не тільки на духовну і церковну, а й на народне, суспільне і політичне життя⁹.

Все, що було прийняти у цих днях було поділено на 15 титулів. У титулах йдеться про католицьку віру, про Тайни і їх уділення, про освячення і благословення, про всенародне почитання Бога, про святу Літургію, про храми, які є посвячені Службі Божій, про єрархію церковну, про семінарії, про священників, про монашество, про пости, про відправи за померлих, про суди

⁵ *Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого: постанови* / перекл. з латини о. Ігоря Козовика, Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006.

⁶ Хойнацкий А. *Западно-русская церковная уния в ее богослужении и обрядах*, Киев: Киевопечерска лавра, 1871, 2.

⁷ *Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого: постанови*, 167.

⁸ *Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891*, Львів 1896.

⁹ Великий А. *З Літопису Християнської України: кн. 8 XIX* [PDF], Рим: Видавництво ОО Василян 1976, 249.

церковні, про синоди, та про добра церковні. Так у Титулі IV, який має назву: «О всенароднім почитанію Бога» є Глава V, яка має назву «О пінію церковнім».¹⁰

Бачимо, що синодальні Отці велике значення приділили питанням всенародного почитання Бога, і серед різного роду проблем, які стосуються цього питання, виділили про церковний спів. Спів називають священним і відзначають, що він у візантійському обряді має велику вагу, він повинен вживатися без інструментів, і йому тому треба приділяти належну увагу.¹¹ Цей документ візьмемо до уваги при більш детальному розгляді літургійного співу.

Правило для церковних дяків 1911 р.

Першим джерелом який стосується особи церковного співця є документ який має назву: «Правило для церковних дяків».¹² Він датується 11 липням 1911 року, і є затверджений Перемишльською єпископською консисторією. У цьому документі окреслюються обов'язки дяка,¹³ кваліфікація дяків,¹⁴ посади, які є можливі і спосіб призначення на них,¹⁵ є розділ про введення дяків на духовну ступінь читця і співця,¹⁶ також подаються дисциплінарні стягнення,¹⁷ а в кінці є службова присяга дяка.¹⁸ Цей документ мав на меті врегулювати дяківське питання у Перемишльській єпархії. Він є важливим для дослідження особи церковного співця і розуміння вимог до нього, розгляді його прав і обов'язків.

Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії 1925 р.

1 квітня 1925 року виходить документ під назвою: «Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії»¹⁹ з підписом митрополита Андрея

¹⁰ Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891, 128.

¹¹ Там само, 128.

¹² *Правило для церковныхъ дяковъ* [PDF], Перемишль 1911.

¹³ Там само, 1.

¹⁴ Там само, 2.

¹⁵ Там само, 2-4.

¹⁶ Там само, 4.

¹⁷ Там само, 5-6.

¹⁸ Там само, 6.

¹⁹ *Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії* [PDF], Львів 1925.

Шептицького. Документ мав на меті врегулювати дяківське питання у Львівській Архиепархії. Митрополит Андей Шептицький старався давати відповіді на питання, які стосувалися усіх ділянок церковного життя.

Цей документ має десять артикулів, які охоплюють такі важливі моменти як: питання кваліфікації дяка,²⁰ подано необхідні іспити для дяків,²¹ представлено посади дяків і конкурс на ці посади,²² описано про утримання дяків,²³ вказані обов'язки, права та дисциплінарні справи,²⁴ а в кінці подана присяга церковного дяка.²⁵ Він є важливим для розуміння особи церковного співця, представляє вимоги до нього, розглядає його права і обов'язки. Цей документ є більш обширний ніж документ, який вийшов у 1911 році у Перемишлі для дяків цієї єпархії. У Службовій прагматиці є представлено перелік кваліфікаційних та конкурсних іспитів, вказано те, що належить дяку за його працю, а в решті питань ці два документи є подібними.

Декрет Львівського Архиепархіального Собору «Про церковний спів» 1941

Наступним документом, який стосується літургійного співу є Декрет Собору, читаний дня 25. квітня 1941 р. ст. ст. «Про церковний спів».²⁶ Це один із документів Львівського Архиепархіального Собору який відбувався у 1940-1941 рр. він діяв не періодично оскільки відбувався у час першої радянської окупації. Завданням собору було скріпити працю духовенства у важких часах лихоліття та дати наснаги на подальшу працю у незвичайних обставинах. Митрополит Андрей Шептицький 20 березня 1940 року видає послання про скликання Собору.²⁷ Митрополичий ординаріат 3 квітня 1940 року написав листа де зобов'язав кожного священника щоб до Христового Вознесіння 1941

²⁰ Там само, 3-4.

²¹ Там само, 4-11.

²² Там само, 11-17.

²³ Там само, 17-21.

²⁴ Там само, 21-28.

²⁵ Там само, 29-30.

²⁶ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.* // <http://ukrmonodia.blogspot.com/2014/04/blog-post.html#more>.

²⁷ Великий А. *З Літопису Християнської України: кн. 9 XX ст* [PDF], Рим: Видавництво ОО Василян 1968, 228.

року прибув до Львова і ознайомився з рішеннями.²⁸ 19 квітня 1940 року Собор був відкритий. Через нестабільну ситуацію він діяв з перервами і завершився у 1941 році.²⁹

Серед ряду документів які були прийняті у цей період, вагоме місце для розуміння важливості літургійного співу займає цей документ, оскільки «зміст, специфіка і значення літургійного співу прекрасно описані в декреті митрополита Андрея Шептицького від 25 квітня 1941 р»³⁰. Також «слід зауважити, що навіть у такий складний і драматичний час цей великий церковний муж разом з іншими отцями Собору присвячував увагу цій важливій ділянці церковного життя»³¹.

Цей документ є важливим у розгляді питання про характерні ознаки літургійного співу та головні завдання співця у літургійному співі, це буде основне джерело для дослідження цих питань.

Слово блаженішого Мирослава Івана Любачівського «Літургійне питання в нашій Церкві»

Це є Словом Блаженішого Мирослава Івана Літургійне питання в нашій Церкві на Синоді Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, який проходив у Львівові, 20-27 лютого 1994 року.³² Цей документ представляє важливість літургії для Церкви. Представляє документи Вселенської Церкви для Католицьких Східних Церков. Представляє історію та творення законодавства, яке стосувалося літургійних питань нашої Церкви. Накреслює план подальшої праці.

²⁸ Там само, 229.

²⁹ Там само, 230-231.

³⁰ Патріарша літургійна комісія УГКЦ. *Літургійно-молитовне життя церкви*. Т. I: *Літургійно-молитовне життя Церкви*. Львів: Свічадо 2019, 58.

³¹ Там само, 58.

³² Любачівський М.-І. *Літургійне питання в нашій Церкві* // <http://nykodym.blogspot.com/2013/10/blog-post.html> (02.10.2013).

Важливий для нашої праці, бо говорить про літургійний культ як прославу Бога, культ, який є висловлюванням правд віри і освяченням, який вчить і виховує вірних, а тому має бути стабільним, а не хаотичним.³³

Собор «Наша парафія» 1998 року

З 22 по 26 лютого 1998 року проходив, за словами тоді ще єпископа-помічника Львівського владики Любомира Гузара перший після насильної півстолітньої перерви, Архиєпархіальний Собор³⁴, Його метою було, як сказав владики Любомира: «відродження нашої Української Греко-Католицької Церкви на рівні парохії».³⁵ Також гаслом Собору була вислів: «Наша парохія». У пропозиціях цього Собору, які стосуються літургійного аспекту парохії, є пропозиції, які стосуються літургійного співу.³⁶

Устав парафії Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ

У 2005 році Самбірсько-Дрогобицької єпархії був виданий цей документ.³⁷ Його мета упорядкувати парафіяльне життя в цій єпархії. Нам важливий цей документ, оскільки тут є присвячено 14 артикулів постаті дяка.³⁸

Догматична конституція про святу літургію «Sacrosanctum Concilium»

У Постановах Синоду Єпископів УГКЦ 2006 року є рішення щодо документів, «які були подані Римським Апостольським Престолом для Східних Церков щодо богослужінь» – і ці документи - «є обов'язковими для всієї Української Греко-Католицької Церкви».³⁹ Серед перчислених документів є два документи, які мають відношення до теми цієї магістерської роботи. Одним з документів є Документ Другого Ватиканського Собору про літургійні справи

³³ Там само, 4.

³⁴ Гузар Л. *Вступне слово* // Львівська архиєпархія УГКЦ, *Архиєпархіальний собор «Наша парохія»*, Видання Львівської архиєпархії УГКЦ 1998, 3.

³⁵ Там само, 3.

³⁶ *Архиєпархіальний собор «Наша парохія»*, Львів 1998, 195.

³⁷ Самбірсько-Дрогобицька єпархія УГКЦ. *Устав парафії*. Трускавець 2005.

³⁸ Там само, арт. 104-117.

³⁹ *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2006 року* // <https://docs.ugcc.ua/201/> (22.09.2006).

«Священний Собор», або як ще називають Догматична конституція про святу літургію, а інший документ – це Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков.⁴⁰

Догматична конституція про святу літургію була прийнята у грудні 1963 року, є однією із чотирьох конституцій, які прийняті на Другому Ватиканському Соборі. Вона складається з вступу, сімох глав і додатку.

Важливим для нас є цей документ тим, що представляє нове розуміння літургійних справ, вказує на важливість всієї громади вірних, які не є глядачами, а є учасниками літургійної молитви також і через спільнотний спів. Глава VI має назву Про сакральну музику, присвячена церковному співу.⁴¹ Вказано на гідності сакральної музики та її плекання. Важливий акцент надано музичній освіті й важливості практики співу.⁴²

Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков.

Цей документ виданий Конгрегацією Східних Церков 6 січня 1996 року.⁴³ Метою його видання є практичне застосування норм Кодексу Канонів Східних Церков, які стосуються літургійних питань. Цей нормативний документ представляє розуміння літургійного духу та представляє літургійну традицію Східних Церков. Інструкція є нормативним документом літургійної традиції Східних Церков відповідно до Кодексу Канонів.

Важливим цей документ є для нашого дослідження, оскільки говорить про Літургію у Східних Церквах, як скарб для всієї Церкви. Спонукає до глибшого розуміння східних традицій та відродження їх літургійної автентичності. Вказує на важливості постійного літургійного формування як духовенства так і

⁴⁰ Там само, п. 4.

⁴¹ II Ватиканський Собор. Догматична конституція про святу літургію *Sacrosanctum Concilium*. Львів: Свічадо 2014, 112-121.

⁴² Там само, 115.

⁴³ Конгрегація у справах Східних Церков. *Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков* // <http://plc-ugcc.blogspot.com/2018/02/blog-post.html> (21.02.2018).

для Божого народу. Важливе є формувати свідомість вірних, а особливо хто має якусь служіння, серед яких є читці, співці чи учасники хору.⁴⁴

Катехизм «Христос – наша Пасха»

Ще одним джерелом, яке будемо використовувати у магістерській роботі є Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», який виданий Синодом Єпископів УГКЦ у 2011 році.⁴⁵ У другій частині, яка має назву Молитва Церкви, у третьому розділі цієї частини – Час і простір Церковної молитви, підрозділі В. Храм – місце спільнотної молитви, є пункт три, який так і називається – Літургійний спів, і тут є подано коротке навчання про літургійний спів.⁴⁶

Катехизм як віровчительський документ є важливим джерелом для розуміння нашої східної християнської традиції, невід’ємною частиною якої є літургійний спів. Блаженніший Святослав у Листі до духовенства і мирян з нагоди видання Катехизму так говорить:

Глибше пізнання свого християнського коріння допоможе вірним віднайти власну ідентичність у сучасному світі з його викликами глобалізації та асиміляції, і водночас пізнати універсальну вартість нашої східної традиції. Сучасне становище УГКЦ в Україні і світі, запити вірних Церкви окреслюють мету цього Катехизму: допомогти вірним краще пізнати і глибше втілити у власне життя передану Отцями нашої Церкви – святителями, мучениками, ісповідниками і преподобними – Христову віру, плекати київську християнську традицію, знайти в їх світлі відповіді на виклики сьогодення⁴⁷.

Постанови Синоду Єпископів УГКЦ

Також роблячи огляд документів, звертаємо свою увагу на Постанови Синоду Єпископів УГКЦ які стосуються літургійного співу та особи церковного співці. Ці постанови є важливими, оскільки «Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви разом із Отцем і Главою УГКЦ становить найвищу владу в Українській Греко-Католицькій Церкві... Синод творить закони, необхідні

⁴⁴ Там само, 33.

⁴⁵ Шевчук С. *Вступне слово* // Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів: Свічадо 2012, с. 8.

⁴⁶ Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів: Свічадо 2012, 621-623.

⁴⁷ *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, 5-6.

для УГКЦ, і є найвищим трибуналом цієї Церкви»⁴⁸. Постанова, яка стосується даної тематики було прийнято у Постановах Синоду в 2012 році, тут у пункті Е, який прийнятий щоб допомогти мирянам у здійсненні їхнього служіння в Церкві, говориться про важливість розвитку хору при парафії; спільного співу, кожна парафія має мати вишколеного дяка, а у єпархіях мають бути організовані дяківські школи.⁴⁹ У 2014 році є доручення розвивати різні напрямки богослов'я, серед яких і напрямок який стосується церковного співу.⁵⁰ У 2015 році синодальних постановах є пункт, який закликає оживити участь вірних у молитовно-літургійному житті Церкви, і серед різних пропозицій є прохання до єпископів подбати про програми для вишколу та формації дяків і читців, а священнослужителям доручено дбати про красу літургійного співу та заохочувати вірних до участі у співі.⁵¹ Подібні рішення є Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом», цей Собор відбувався у Івано-Франківськ 25–27 серпня 2015 року.⁵²

Постанови Синоду Єпископів УГКЦ є важливими документами, оскільки є обов'язковими для застосування та виконання і вказують напрямні розвитку нашої Церкви.

Парафіяльний правильник УГКЦ

Затвердив Синод Єпископів УГКЦ, який відбувся 31 серпня - 6 вересня 2015 року в м. Івано-Франківську. І був проголошений Блаженнішим Святославом 18 листопада 2015 року.⁵³ Мета проголошення – упорядкувати парафіяльне життя в УГКЦ.

Важливість цього документу для нашого дослідження полягає у тому, що тут у Титулі III Парафіяльні ради та інші парафіяльні служіння є Глава 3.

⁴⁸ Синод Єпископів // <https://synod.ugcc.ua/synod-of-bishops/>.

⁴⁹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року // <https://docs.ugcc.ua/178/> (27.09.2012).

⁵⁰ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2014 року // <https://docs.ugcc.ua/166/> (16.09.2014).

⁵¹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2015 року // <https://docs.ugcc.ua/162/> (07.09.2015).

⁵² Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом» // <https://docs.ugcc.ua/1256/> (27.08.2015).

⁵³ Парафіяльний правильник УГКЦ // <https://docs.ugcc.ua/236/> (18.11.2015).

Парафіяльні служіння, де представлені вимоги до дяка і регента, процес їхнього затвердження та умови звільнення.⁵⁴

Постанови Синоду Єпископів КГВА УГКЦ 2015

Також уваги заслуговують Постанови Шістдесят дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ, 24–25 листопада 2015 року, Львів-Брюховичі.⁵⁵ Головним питанням була боротьба з гріхом корупції, та формація мирян. Але для нашого дослідження ажливі ці постанови тому, що говориться про те, що у єпархіях та екзархатах мають бути синкели у справах церковних співців.⁵⁶

Канони партикулярного права

Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви, які затвердив Синод Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові-Брюховичах 3 – 12 вересня 2017 року, і вступили в дію з 7 квітня 2018 року.⁵⁷ Мета їх проголошення представити правову сторону нашої церкви, на яку дозволяє загальне законодавство – Кодекс Канонів Східних Церков. Канони партикулярного права – це помісне право УГКЦ.

Важливість для нашого дослідження, бо тут говориться про дозвіл поставляти відповідно до літургійних книг інших служителів, серед яких є поставлення на свічконосця, читця і співця.

⁵⁴ Там само, арт. 78-89.

⁵⁵ *Постанови Шістдесят дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ* // <https://docs.ugcc.ua/1189/> (27.11.2015).

⁵⁶ Там само, п. 5.

⁵⁷ *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви* // <https://docs.ugcc.ua/1/> (04.04.2018).

РОЗДІЛ 2

ЛІТУРГІЙНИЙ СПІВ – ФОРМА ЦЕРКОВНОГО СЛУЖІННЯ СПІВЦЯ

2.1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЛІТУРГІЙНОГО СПІВУ

Згідно з візантійською церковною традицією, яка практикується і походить ще з давніх часів, а також є приписано у церковному правилі, богослужіння добового кола повинні бути співаними. Бо таким чином звершені молитви Всевишньому виражають найповніше честь, а вірні отримують велику користь з цього.⁵⁸ Цей спів, який ми чуємо у часі богослужінь «дає нашій душі благотворну радість, вона діє на всі сили нашої душі, на наш ум і наші почування, вона наставляє нас, утверджує в добрім, скріплює наші чесноти, гартує нашого духа, приспособляє нас передержати й найтяжчий удар життєвий та принести для Христової ідеї найтяжчу жертву»⁵⁹. Сама Літургія є найбільшим освяченням для нас, висловом нашої віри та найдосконалішим засобом для прослави Бога.⁶⁰

У церковній спільноті завжди були і є окремі особи, які відповідають за спів. А навіть у Церкві є окремий чин, який «посвячує людей на церковне служіння на свічконосця, читця, співця, піддиякона»⁶¹. З цього можна побачити, що Церква високо піднесла служіння співців і читців. Якість виконання піснеспівів підчас богослужінь передусім залежить від самого співця, від його налаштування, підготовки, професійного та духовного рівня. Але, щоб церковний співець міг сам належно співати і провадити в співі весь зібраний

⁵⁸ Про церковний спів: Декрет Львівського Архиспархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

⁵⁹ Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції *Про обрядові справи* // Митрополит Андрей Шептицький. *Пастирські послання (1909-1944)*, Т. 4, Львів: Видавничий відділ «Артос» 2013, 234.

⁶⁰ *Літургійне питання в нашій Церкві*, 6.

⁶¹ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 502.

люд, він має зрозуміти, що «літургійний або церковний спів є виявом богочитання»⁶². Також він має знати основні принципи літургійного співу, щоб їх дотримуючись міг сам достойно прославляти Господа, та всім іншим, хто зібрався на богослужіння, допомагати це робити.

2.1.1. Молитва

Першим принципом літургійного співу є те, що – «це молитва славослів'я, якою Церква єднається з ангельськими хорами у прославленні Пресвятої Тройці. Джерелом славослів'я є споглядання Пресвятої Тройці, а тому літургійний спів – це справжня висока "музика богослов'я"»⁶³. Отже, весь спів, який є виконаний у храмі на богослужіннях має бути молитвою, яка підносить вірних до неба і єднає присутніх. Як йдеться у *Декреті про церковний спів*, він може бути молитвою «тільки тоді, коли є в правдивому значенні того слова церковним співом. А церковним є спів тоді, коли є співаною молитвою. В тому одному слові містяться усі прикмети правдивого церковного співу і глибока, майже безконечна різниця між церковним та світським співом»⁶⁴. Отже, з однієї сторони літургійний спів має бути молитвою, а з іншої він може бути молитвою лише тоді коли матиме літургійний характер, а особа, яка провадить та відповідає за нього буде чітко розуміти своє завдання:

Все, що стосується літургійної молитви, є дуже важливим, бо це не тільки наше приватне звернення до Бога, але спільне прославлення Єдиного у Пресвятій Тройці Господа, до якого ми, згідно з Божим Об'явленням та церковним законом, покликані та зобов'язані як церковна спільнота. У літургійній молитві, молитві Святої Церкви, Бог особливо присутній для нас — Його сотворінь, Його народу, Його дітей; а ми в такий же особливий спосіб присутні для Нього.⁶⁵

У храм зібраний люд приходять прославляти Господа своєю молитовною участю у богослужінні. Відомо, що молитва – це розмова з Богом, вона є

⁶² Там само, 621.

⁶³ Там само, 621.

⁶⁴ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архiepархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

⁶⁵ *Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства про літургійні питання* // <https://docs.ugcc.ua/1172/> (08.02.2007).

шляхом який веде нас до Всевишнього, є моментом єднання і творення спільності з Ним. Наша земна літургія відображає небесну, наш літургійний спів – прообраз ангельського співу, а наша молитва тут на землі – це особлива мова Пресвятої Трійці.⁶⁶

2.1.2. Ангельсько-людський спів

Через молитву людина підносить свою душу до неба, з'єднується з невидимим світом, «бере участь у «безтілесному» співі ангельських хорів, «херувимів тайно являючи»⁶⁷. Так, як ми співаємо на кожній Божественній Літургії в Херувимській пісні.⁶⁸(«Прийдіте поклонімся»), а також священник проказує в молитві Трисвятої пісні: «Тебе трисвятим голосом серафими оспівують, і херувими славословлять, і всі небесні сили Тобі поклоняються... Сам, Владико, прийми і з уст нас, грішних, трисвяту пісню і посіти нас благодією Твою»⁶⁹, і також в тексті Анафори: «З цими блаженними силами, Владико чоловіколюбче, і ми кличемо і мовимо...»⁷⁰.

Церковний спів є важливим елементом кожного богослужіння, як важливо це розуміти церковному співцеві, а також і кожній людині, яка приходить до храму на відправу, що під час спільної молитви «разом з усім небесним воїнством співаємо пісню прослави Господеві»⁷¹. З самих своїх витоків літургійний спів повинен охоплювати всіх присутніх незважаючи на стать, вік чи інші фізичні ознаки.⁷²

Таким чином у літургійному співі єднаються два світи: невидимий ангельський і видимий людський. Літургійний спів має бути звершений так, щоб єднався з ангельським співом, а його покликання зібраним на молитві

⁶⁶ Літургійне питання в нашій Церкві, 1.

⁶⁷ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 621.

⁶⁸ Божественна Літургія Івана Золотоустого і Василя Великого // Прийдіте поклонімся. Молитовник, Львів: Свічадо 2008, 364.

⁶⁹ Там само, 350-351.

⁷⁰ Там само, 375.

⁷¹ *Sacrosanctum Concilium*, 8.

⁷² Вознесенский И. *О всесловном участии народа в церковно-богослужебном пении и о порядке этого пения* // <https://azbyka.ru/o-vsososlovnom-uchastii-naroda-v-cerkovno-bogosluzhebno-m-penii-i-o-poryadke-etogo-peniya>.

немовби представляти ангельські хори, щоб чуючи його самим прагнути прославити Господа. Сама ж Літургія повинна бути «вершиною і джерелом» всього нашого християнського, духовного життя, вона відкриває вірним тайну єдності Христа та Церкви, висловлює подяку Господу, оспівуючи Його.⁷³ Коли співець буде усвідомлювати, що «церковний літургійно-хоровий спів є земною іконою небесного співу хору ангелів»⁷⁴, тоді його спів буде підносити людську душу до споглядання Бога, а відтак до Його прослави на зразок ангельських хорів, які Його славлять у небі. Літургійний спів має відзначатися характеристикою легкості та піднесеності, тобто підносити душу до Вседержителя.

Коли християнин приходить до храму і є присутнім на богослужінні, він жадає від церковного співу, щоб підносив його душу до надчуттєвого і надприроднього світу, щоб слухаючи той спів і беручи у ньому участь, він мав приклад того християнського життя, яке є в небі. А тому співана молитва має створювати відчуття чогось вищого, надземного, ангельського. Обертони від співу в Церкві мають мати в собі чистоту, благородність, створювати херувимсько-непорочне відчуття, піднесеність.⁷⁵

2.1.3. Шляхетна простота

Також знаємо, що важливим принципом правдивої молитви є її простота. Тому так, як молитва, так й церковний спів має бути щирим. Все, що ми чуємо у храмі повинно походити з простого і чистого серця, як співаємо під час Вечірні: «З глибини взиваю до тебе, Господи, Господи почуй мій голос.» (Пс. 129,1), і в ніякому разі не має стреміти до композиторської віртуозності чи хорового концерту, які характеризуються вишуканими музичними маневрами, важкими для сприйняття вірними та в такий спосіб відлучення їх від спільної молитви та розуміння богослужіння. Спів, який лунає у церкві має бути щирим, це умова, і

⁷³ Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков, 14.

⁷⁴ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 622.

⁷⁵ Про церковний спів: Декрет Львівського Архиспархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

коли її не дотримуватися тоді спів у церкві буде викликати неспокій та відразу. А простим та чистим церковний спів буде тоді, коли він буде безпосереднім виливом розмоленої душі.⁷⁶

Попри те, що спів є молитвою, він має також відрізнитися від «світського співу», але він не може втрачати також і мистецької цінності. У декреті про церковний спів зазначається, що найперше має бути присутнє це відчуття особливої краси. Тут сказано, що богослужбовий спів утримує увагу, і не дає людині віддалитися думками та поринути в світські роздуми та підносить серце та розум до високої краси.⁷⁷ Отже, тільки коли спів буде мати у собі мистецьку глибину, тільки тоді людина зможе вповні відчувати його красу, і це буде підносити ум і серце до споглядання правдивої краси, а всяка краса походить від Господа і покликана Йому служити.

Є умова, за допомогою чого, цей спів буде підносити людську душу до неба, та не буде втрачати ні свого молитовного характеру, ні своєї мистецької цінності. Літургійний спів повинен містити в собі стриманість, яка б не дозволяла йому висловлювати чуттєвість і пристрасть, а також, щоб цей спів зберігав міру. А коли буде міра, тоді літургійний спів буде мати в собі відчуття важливих християнських чеснот скромності і покори. Коли не буде дотримано цих ознак, то спів може навіть і подобатися, але не буде торкати людського серця, а тоді і не буде підносити людську душу.⁷⁸

2.1.4. Акапельний спів

На кінець маємо сказати, що важливим принципом літургійного співу у візантійській традиції є його винятково вокальний характер. У нашому східному, візантійському обряді на богослужіннях використовується лише акапельний спів, а використання різного роду інструментів не є притаманним.

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Там само.

⁷⁸ Там само.

Ще Львівський провінційний Собор у 1891 році підкреслював про перевагу «священого п'янія» над вживанням інструментів, не тільки тому, що в нашій Церкві немає практики застосування музичних інструментів, а лише голос, оскільки він шляхетніший від музичних інструментів, які не мають душі, та є живим знаряддям слави Божої.⁷⁹ Також цей Собор говорячи про важливість співу зазначає, що спів уживався як у Старому, так і у Новому Завіті, і навіть сам Господь з Апостолами по Тайній Вечері співали пісні.⁸⁰

А у декреті 1941 року Про церковний спів є виразно зазначено: «Уживанню музичних інструментів у нашій Церкві, противиться і характер нашої церковної музики. Єпархіальний Собор усильно наполягає на тому, щоби та практика і той закон був точно збережений і щоби ніхто не запроваджував ніяких музичних інструментів при церковному співі»⁸¹.

Отже, спів у візантійській традиції є виключно акапельним, він використовується без супроводу будь яких музичних інструментів, а також виконання на жодних інструментах не може замінити спів. У нашій традиції людський голос є єдиним інструментом який використовується у богослужіннях для возвеличення Господа Бога – це є ще одною дуже важливою ознакою літургійного співу. Особливої краси та урізноманітнення додає використання сольного співу (всі виголоси, які має священник чи диякон, а також читання Євангелія та Апостола, виголошення стишків) співаного на одній ноті, або з оспівуванням декількох та хорового (основна більшість богослужбових частин) з більш розвиненою мелодикою.⁸²

Коли християнин приходить на спільні богослужіння, то має відчувати, що він є присутній на чомусь особливому, слухати спів, який відзначається своїм молитовним звучанням, щирістю виконання. Церковний спів повинен дати людині відчуття краси, але краси яка не відвертає від Бога, не потягає до чуттєвості і пристрасті. А краси яка просякнута стриманістю, скромністю і

⁷⁹ *Чинности и рѣшеня руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891*, 129.

⁸⁰ Там само, 129.

⁸¹ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

⁸² И. Алфеев И. *Православие*. Т. II // https://azbyka.ru/otechnik/Illarion_Alfeev/pravoslavie-tom-2/7_1.

покрою, бо таке виконання є угодне Богу, який «гордим противиться, а покірним дає благодать» (1 Пт 5,5). Спів у храмі має бути чимось особливим, містити у собі все те найкраще, що має церковна традиція та обряд, який висловлює найглибше правди віри, а не є лише зовнішнім виявленням.⁸³

2.2. ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ СПІВЦЯ У ЛІТУРГІЙНОМУ СПІВІ

Знаючи характерні принципи літургійного співу співець покликаний їх дотримуватися і виконувати ретельно свої обов'язки. В своїй праці він повинен мати на увазі слова, які сказав Отець і Глава Української Греко-Католицької Церкви Блаженніший Святослав під час зустрічі з церковними співцями Київської архієпархії, яка відбулася 24 березня 2018 року в Патріаршому соборі Воскресіння Христового в Києві: «співець у храмі – це не артист, хоча він часом повинен майстерно виконувати певні твори, які є скарбницею певної музичної культури. Співець у храмі не інструмент, якого в хорі настроює керівник хору. Той, кого ми називаємо церковним співцем, повинен усвідомлювати свою роль і своє завдання»⁸⁴. Роль співця у церковній спільноті є дуже важливою - провадити співом цілої зібраної громади вірних. Без його участі дуже важко провадити богослужіння, вони втрачають ту красу, яка притаманна візантійському обряду, яка його збагачує та надає йому характерної особливості. Відповідно до ролі, яка є у церковного співця, йому належать і відповідні завдання, які впливають з його служіння.

2.2.1. Оспівувати свого Творця

Найперше завдання церковного співця прославляти Творця природи своїм голосом. І не просто співати, а його голос має відзначатися приємністю і тим

⁸³ Літургійне питання в нашій Церкві, 4.

⁸⁴ Блаженніший Святослав: «Якщо ми хочемо, аби парафія була живою, треба подбати про добрий спів у храмі» // http://news.ugcc.ua/news/blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_yakshcho_mi_hochemo_abi_paraf%D1%96ya_bula_zhivoyu_treba_podbati_pro_dobriy_sp%D1%96v_u_hram%D1%96_82307.html (24.03.2018).

самим розбуджувати побожність духа до Бога.⁸⁵ Бо у церкві спів уживається для того, щоб збуджувати вірних до побожності.⁸⁶ Саме так, якби це дивно не звучало, але спів здатний торкати глибин людського ества, а чи торкнеться він до людського серця залежить від його виконання.

Та не тільки приємним голосом і таким що розбуджує у людській душі побожність і любов до Господа має вирізнятися церковний співець, він також має відповідально ставитися то свого служіння, так, щоб воно було виконано якнайкраще. Як пише псалмоспівець «Співайте Господеві псалми, співайте; співайте нашому цареві, співайте! Бо цар усієї землі - Бог, співайте якнайкраще» (Пс 47,7-8). А співати так є дуже важко, людина не може сама достойно оспівувати свого Творця, бо знаємо з власного досвіду, що стаючи на молитву ми часто розсіюємо нашу увагу, у нашу голову закрадаються думки про невирішені справи чи плани на майбутнє. Для цього необхідно залишити всякий неспокій та світські життєві турботи та віднайти душевну тишу, яка бере свій початок з тиші фізичної, і зосередити свою увагу на Божественному та Небесному.⁸⁷

Саме тому нам потрібна благодать і сила Святого Духа, коли людина наповняється Святим Духом, тоді вже не людина молиться, а молиться у ній Святий Дух⁸⁸. Як пише апостол Павло в посланні до Ефесян: «сповнюються Духом, проказуйте між собою вголос псалми й гимни та духовні пісні, співайте та прославляйте в серцях Господа і дякуйте за все завжди Богові Отцеві в ім'я Господа нашого Ісуса Христа» (Еф. 5, 18-20). Згідно з цим Слідуючи за уставом богослужінь, церковний співець здатний стати силою Духа Святого та провадити людей у співі. Це є важливою умовою. Тільки тоді, коли церковний співець смиренно дотримуватися церковного уставу щодо співу він здатний стати справжнім знаряддям Святого Духа, який за Його допомогою налаштовує

⁸⁵ *Чинности и рѣшеня руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891*, 129.

⁸⁶ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

⁸⁷ Мартынов В. *История богослужебного пения* // https://azbyka.ru/otechnik/Istoriya_Tserkvi/istorija-bogoslužebnogo-penija/#0_2.

⁸⁸ *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, 622.

зібраний божий люд на спільну молитву⁸⁹. Знаємо, що передумовою молитви є смирення перед Богом, а Він бачачи смиренне серце умилосерджується та дарує Свого Святого Духа, який молячись у нас і заступаючись за нас, — як про це навчає св. ап. Павло (пор. Рим. 8, 26–27).⁹⁰ Співець також не повинен своїм співом представляти себе, свій голос, виходячи на перший план, бо тоді ні він, ані люди не зможуть достойно прославити Господа. А дотримання уставу є важливим, бо

Літургійна молитва, з огляду на свій спільнотний характер, повинна бути впорядкованою і мати встановлені форми. Порядок змісту й форми літургійних молитов — вироблений упродовж віків цілими поколіннями святих та підтверджений церковною владою — забезпечує нам не тільки зовнішній лад у спільній молитві, але також правильне передання об'явлених Богом правд віри.⁹¹

Ще Замойський синод 1720 року у постанові § IV. О отправляню св. Литургії (Службы Божой) говорить про дотримання всіма одностайності при церемоніях з скромністю, побожністю і повагою. Це слід робити при Службах Божих як співаних, так і читаних.⁹²

Церковні співці повинні усвідомлювати, що вони «здійснюють правдиве літургійне служіння. Тому хай вони виконують свої обов'язки з тією щирою побожністю і порядком, які личать такому великому служінню і яких вимагає від них Божий люд. ... дбайливо проймається духом літургії й налаштовуватися на правильне і впорядковане виконання своєї ролі»⁹³. Тому не може недбало сповняти свої обов'язки співець, оскільки він служить спільноті вірних, служить Церкві, служить Христові. Співець повинен розуміти, що спів у церкві служить, бо завдання всього християнства служити, найперше служити всевишньому, а служачи Йому він служить також і своїм ближнім. Зразком того служіння є Христос, який прийшов служити.⁹⁴

⁸⁹ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 624.

⁹⁰ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2017 року «Молитва в житті Церкви» // <https://docs.ugcc.ua/79/> (19.12.2017).

⁹¹ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства про літургійні питання.

⁹² Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого: постанови, 167.

⁹³ *Sacrosanctum Concilium*, 29.

⁹⁴ Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

2.2.2. Усвідомлення та переосмислення тексту

Також дотримання церковного уставу дозволяє співцеві достойно сповняти свої обов'язки, нічого не упускати, скорочувати чи перекручувати, щоб те богослужіння, яке моляться вірні відповідало своїй суті і вони могли гідно його звершувати. Тому «ті, кому довірене якесь служіння (пресвітери, диякони, читці, співці, хор і т. п.), в дійсності не мають замінювати, а радше повинні провадити усе зібрання так, щоб воно [зібрання] могло також зовнішньо належним чином виражати свою участь»⁹⁵. У значній мірі саме від того хто провадить спів залежить, як молитовне зібрання бере участь у богослуженні.

Завданням співця є співати у церкві розумно, тобто обдумуючи літургійний текст, щоб його виконання підкреслювало важливість слів та допомагало кращому розумінню вірним.⁹⁶ Як говорить апостол Павло у першому листі до Коринтян: «Буду молитися духом, і розумом буду молитися. Буду співати духом, і розумом буду співати» (1 Кор. 14, 15). Отже важливо молитися не тільки серцем, а і розумом. А розумно можна тільки коли розумієш текст того, що співаєш чи що читає. А так як співець служить спільноті вірних, то також важливо щоб всі розуміли, і могли вільно сприймати те, що співає і читає співець. А коли буде спів незрозумілим, тоді вони не можуть зрозуміти що подає Церква для їхньої молитви. Він не може робити так, щоб люд не розумів що співається чи що читається під час богослужіння, адже спів має також за свою функцію навчати і проповідувати. Бо, у співаних богослужіннях є своєрідне доповнення євангельської проповіді, найбільшим є приклад самих людей, які моляться, те, в який спосіб вони це роблять заохочує до наслідування та навчають молитви.⁹⁷ Тому співець має слідкувати за вимовою, дикцією та своїм голосом. Спів і читання Святого Письма не можуть бути поспішним і невиразним. Співець повинен осмислювати кожне слово і його місце в фразі та реченні, дотримуючись всіх наголосів та розділових знаків,

⁹⁵ Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков, 33.

⁹⁶ Чинности и рѣшенія руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891, 130.

⁹⁷ Про церковний спів: Декрет Львівського Архиспархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

щоб достовірно передати текст та його зміст вірним, які присутні в храмі на молитві. Також має підібрати відповідний темп для співу та читання, який повинен бути відповідним до характеру богослужіння та кількості присутніх в церкві, не може бути надто швидким або розтягненим, а помірним, щоб не створювати під час молитви небажану метушливість, неспокій, або «загублення» тексту.

2.2.3. Донесення літургійних текстів

Також звучання голосу має сприяти молитві вірних «передъ всѣмъ же въ пѣнію має бути голосъ такъ модульований, щоби тая модуляція не придавлювала ясности слівъ т. є. такъ щоби подобали ся не такъ звуки спѣваючого, якъ щоби радше прилягавъ до душѣ змысл словъ св.»⁹⁸. Від якості вимови співця та якості звучання його голосу значною мірою залежить і якість літургійної молитви. Зібраний люд, який в більшості не має перед своїми очима текстів богослужінь, розуміє і сприймає богослужбові тексти своїм вухом. Людина, яка приходять на богослужіння черпаючи з безмірного скарбу богослужбових піснеспівів, духовно збагачується⁹⁹. Але вона не зможе це зробити, коли не зрозуміє цих напівів. Через незрозумілість літургійної молитви вірні можуть почуватися відокремленими. Як написано в Конституції про Святу Літургію: «Музична традиція вселенської Церкви становить неоціненний скарб, який виділяється з-поміж інших виявів мистецтва насамперед тим, що сакральний спів, поєднаний зі словами, становить необхідну й невід'ємну частину урочистої літургії».¹⁰⁰

Співцеві, в особливий спосіб, потрібно пам'ятати, що в церковному співі не мелодія домінує над текстом, а радше навпаки вона покликана служити та підпорядковуватися тексту. Крім технічних властивостей співу, церковний співець повинен розуміти, що музичний аспект не може виходити на перший план відсуваючи в такий спосіб значення тексту, слова богослужбових частин

⁹⁸ *Чинности и рѣшенія руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роць 1891*, 130.

⁹⁹ *Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков*, 97.

¹⁰⁰ *Sacrosanctum Concilium*, 112.

мають завжди бути підкреслені мелодією і бути на першому місці, в жодному разі не ховатися за гарною мелодією, яка в свою чергу не може суперечити тексту. Сам спів має бути лише засобом молитви, повинен слугувати виразному переданню тексту і якнайкраще підкреслювати його, а в жодному випадку не бути самоціллю чи в своїй віртуозності бути відірваним від контексту.¹⁰¹ Таким чином зрозумілість богослужбових текстів повинна бути підсилена не лише доброю дикцією, а і чітким відтворенням мелодії, темпу та ритму, які повинні слугувати для якнайкращого розуміння і пережиття молитви Церкви.

2.2.4. Залучення вірних до співу

Також служіння церковного співця полягає не тільки в самостійному співі, а його спів має сприяти всім присутнім на молитві долучатися до співу. Сама літургійна дія набирає особливо урочистого характеру, якщо крім служителів активну участь в богослужбовому співі бере весь люд своїм співом.¹⁰² Бо «церковний співець є провідником молитви літургійної спільноти. У цьому сенсі він є церковним служителем»¹⁰³ Це є не легке завдання, але воно є не тільки можливе, але й дуже потрібне. Бо божий народ збирається в храмі для спільної справи, спільної молитви, як молимося на Божественній Літургії, «єдиними устами і єдиним серцем славити й оспівувати пречесне й величне ім'я Твоє, Отця, і Сина, і Святого Духа». Справді коли вірні всі разом звертаються до Бога єдиним гласом, то це насправді миле у очах Господа і корисне для людської душі. Корисне тому, бо

Під деяким оглядом є вони навіть важливіші, ніж проповідь та катехизація, бо вчать того, чого в проповіді трудно навчити, — учать молитви.... А молитва — то перша і найважливіша сторінка християнського життя. Богослужби вчать молитися якраз тою участю народа в жертві і молитві священника. Та участь сходить нінащо, коли нема

¹⁰¹ Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства, *О молитві і церковнім правилі* // Пастирські послання. Том 1. Шептицький Андрей, 696.

¹⁰² *Sacrosanctum Concilium*, 113.

¹⁰³ Патріарша літургійна комісія УГКЦ. *Вгору піднесім серця. Том 1: Літургійно-молитовне життя Церкви*. Львів: Свічадо, 2019, 82.

всенародного співу, тому й всенародній спів є умовою кожного Богослуження. Собор уважає за один з найважливіших обов'язків священика працювати над веденням всенародного співу, уважає також за перший і найважливіший обов'язок дяків навчити народ брати участь в Богослуженні спільним співом. Дяки, які після кількох літ праці при церкві не довели до того, щоб увесь народ брав участь в Богослуженні, не повинні бути системізовані.¹⁰⁴

Співець має прикласти все своє вміння і старатися співати так, щоб не лише він, а також за його проводом весь народ міг би долучатися до співу, та співати якщо не все богослужіння, то його основні його частини, і так ставати учасниками богослужінь, і мати користь з участі у богослужіннях.¹⁰⁵ Той хто відповідає за спів у церкві також має пам'ятати, що

Літургійний спів не є «концертом духовної музики», під час якого люди діляться на «виконавців» і «слухачів», – він залучає всіх до спільної молитви. Через те спів, участь у якому бере присутній на богослужінні народ Божий, кожного разу є неповторною подією співдії та єднання вільних осіб, що моляться «одними устами й одним серцем».¹⁰⁶

Також готуючись до богослужінь важливим завданням співця є підбирати напиви, відповідні до традиції церкви та уникати мелодій надто складних, які не відповідають характеру церковних богослужінь.¹⁰⁷

Важливим є моментом залучати народ до співу і у часі співу хору під час богослужінь. Часто так буває, що коли хор співає люди не те, що не можуть долучитися до співу, а і не можуть зрозуміти про що співається. Тому, щоб наблизити Літургію до людей було б добре щоби принаймні «в часі хорového співу – Символ віри, Господню молитву і молитву Вірую... перед Святим Причастям практикувати спільно з усіма присутніми у храмі»¹⁰⁸. Але це мінімум, як можна сприяти залученню людей до всенародного співу. Також

¹⁰⁴ Про церковний спів: Декрет Львівського Архiepархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

¹⁰⁵ Чинности и рѣшеня руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891, 131.

¹⁰⁶ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 624.

¹⁰⁷ Про церковний спів: Декрет Львівського Архiepархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.

¹⁰⁸ Пропозиції Собору Львівської Архiepархії УГКЦ, 195.

слід залучити вірних до співу можна і спільним співанням духовних пісень, псальмів, антифонів.¹⁰⁹

Можна також (і відай так треба робити на більші празники) часом співати хором, а часом лишати спів цілому народові. Добре було би може, щоби часом хор співав на 2 голоси, залучаючи весь народ до співу. Благородні і правдиво мистецькі хоральні співи будуть ублагороднювати і всенародній спів, так, як людей побуджуватимуть до побожної молитви та вчитимуть людей молитовного співу. Йде тільки про те одно, щоби хоральний спів був дійсно високої мистецької вартості! і широко церковного традиційного духа. Не можна допустити до диригування хором людей, які є слабими диригентами і яких хор не має ніякої мистецької вартості. А вже під ніяким претекстом не можна допускати ніяких творів о театральному характері, чужих і невідповідних духові і церковній естетиці.¹¹⁰

Також було б дуже добре коли відповідальні за спів у храмі старався вибирати хоровий репертуар в такий спосіб, щоб присутні могли вільно долучатися до спільного співу та молитви.¹¹¹ Про це також говорить в Конституція про Святу Літургію: «Слід дбайливо плекати народний релігійний спів, щоб у священних та побожних практиках і в самому літургійному діянні, згідно з нормами й настановами рубрик, могли лунати голоси вірних»¹¹². За дотримання таких простих порад під час богослужінь можна досягти єдності та гармонійності у співі, а кожна людина, яка приходить на богослужіння буде мати можливість повноцінно брати участь у ньому. Тай зрештою обряд нашої Церкви передбачає, щоб всі вірні співали, і в такий спосіб брали активну участь в богослужіннях, бо беручи активну участь в спільному молінні вірні вчаться християнського життя.¹¹³

Підсумовуючи можна сказати, що співець постійно має пам'ятати, що літургійний спів насамперед є формою служіння в Церкві і полягає в оспівуванні Бога через розспівування богослужбових текстів, передання їхньої краси та глибокого змісту всім людям, як зібралися в храмі на молитві.¹¹⁴ Він має важливі завдання. Найперше він має співати все відповідно до церковного

¹⁰⁹ *Sacrosanctum Concilium*, 30.

¹¹⁰ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

¹¹¹ *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року.*

¹¹² *Sacrosanctum Concilium*, 118.

¹¹³ *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

¹¹⁴ *Вгору піднесім серця. Том 1: Літургійно-молитовне життя Церкви*, 83.

уставу. Повинен добирати піснеспіви таким чином, щоб весь люд, який зібраний на молитві зміг долучатися до співу, це стосується і богослужінь які співає хор. Це стосується і до добирання мелодій і піснеспівів, вони мають бути притаманні нашому обряду. Ці завдання покликані зробити богослужіння чимось особливим і таким що заохочує до молитви, а не знеохочує. А цього можна досягти гармонійним молитовним співом, виразним та неспішним читанням Святого Письма.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ВИМОГИ, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЦЕРКОВНОГО СПІВЦЯ

Цей розділ буде присвячений погляду на співця зі сторони вимог, обов'язків та його прав, бо постать співця проявляється через ці речі. Знаючи їх, ми зможемо представити особу церковного співця, яка відповідає вимогам згідно з документами УГКЦ.

3.1. ВИМОГИ ДО СПІВЦЯ

Церква, як вже було написано у другому розділі, серед різних служінь високо піднесла служіння церковного співця. За роки її становлення і розвитку виник чин, яким єпископ поставляє читця і співця. Тому кандидат у церковні співці мав відповідати високим вимогам, оскільки ставав служителем у Церкві. Молитву і рубрики на посвячення читця і співця¹¹⁵ знаходимо у кодексі Барберіні гр. 336, який є найдавнішим з відомих списків євхологія, літургійної книги візантійської традиції і призначається для єпископів та священників.¹¹⁶ Цей чин є коротким. Говориться, що після постригу, той, який посвячується в читці або співці приводиться до єпископу і святитель кладе руку на голову кандидата, той творить хресне знамення і так молиться:

«Господи Боже Вседержителю, прийми цього слугу Твого ім'я, і освяти його, і сподоби його з усякою премудрістю і розумом творити повчання і читання Твоїх божественних писань, зберігаючи його в безгрішному житті. Милістю, і щедротами, і чоловіколюб'ям єдинородного Сина Твого, що з ним»¹¹⁷. Після того як лунало слово Амінь, читцю давали книгу Апостол з якої він читав

¹¹⁵ *Євхологий Барберіни гр. 336* / Пер. с итал. С. Голованова, ред. Е. Велковской, М. Живоной. Омск: Голованов, 2011, 174.

¹¹⁶ Там само, 27.

¹¹⁷ Там само, 174.

уринок, а співцю давали Псалтир з якого він читав прокімен.¹¹⁸ З молитви посвячення випливають вимоги до читця і співця: з мудрістю і розумінням роздумувати і читати святе писання, та провадити бездоганне життя.

В книзі *Архиєратикон* або *Святителський Служебник* маємо чин, яким єпископ поставляє на свіченосця, співця і читця.¹¹⁹ Бачимо з назви, що з часом додалося поставлення на свіченосця, яке робиться з початку, а тоді вже слідує поставлення на читця і співця. Розглянемо ту частину, яка потрібна для нашого дослідження.

Так у чині після поставлення на свіченосця, архиєрей виголошує *Благословенний Бог наш...*, тоді слідує початок звичайний, а тоді поставлюваний читає тропар Апостолам і три тропарі присвячені Трьом Святителям: *Василію Великому, Івану Золотоустому і Григорію Богослову.*¹²⁰ Тоді архиєрей постригає голову навхрест поставлюваному, накладає короткий фелон і знаменує рукою голову навхрест, кладе руку і молиться.¹²¹ Молитва є така сама, як і в кодексі *Барберіні гр.336*, тільки є додаток: «що з Ним благословенний еси, з пресвятим і благим і животворним Твоїм Духом, нині і повсякчас, і на віки вічні»¹²².

Після молитви архиєрей дає читцеві Апостол, тоді все як звично перед читанням зі співом *Прокімена*: *Уста мої висловлять премудрість, і думки серця мого — розумні речі, і читання з Діань Апостолів, зачало 16-те, де говориться про вибір сімох дияконів, а після Апостола стих: Уста праведника виголошують премудрість, і язик його говорить правду.*¹²³ Тоді архиєрей накладає на читця стихар, а той його одягає і архиєрей повчає його¹²⁴:

Сину, чин читця – це перший ступінь священства. Тому тобі, що читаєш Божі писання, треба день у день змагатися за чесноти, щоб і ті, що прислухуються і дивляться на тебе, так само чинили. А ти, більшого чину очікуючи, даного тобі чину ніяк не збесчесь, то

¹¹⁸ Там само, 174.

¹¹⁹ *Архиєратикон* 1988, 174-178.

¹²⁰ Там само, 175-176.

¹²¹ Там само, 176.

¹²² Там само, 176-177.

¹²³ Там само, 177.

¹²⁴ Там само, 178.

й мирно, в правді і святості, матимеш благодать Божу й отримаєш більшу службу через Ісуса Христа, Господа нашого, Якому належить усяка слава, честь і поклоніння, з безначальним Його Отцем, з пресвятим і благим і животворним Його Духом, нині і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Благословенний Бог, оце ж слуга Божий ім'я, посвячений на читця святої церкви ім'я, в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь. Актіос.¹²⁵

З молитви посвячення, яка є у кодексі Барберіні гр. 336 та Архиратиконі випливають вимоги до читця і співця: з мудрістю і розумінням роздумувати і читати святе писання, та провадити бездоганне життя. А у Архиратиконі ще є заохота до гідного ведення життя, оскільки це є перший ступінь священства. А також треба щоденно вправлятися у чеснотах, бо читець і співець є прикладом для інших.

У нашій Церкві було видано два документи які стосувалися постаті співця, і які давали відповіді на питання, що стосувалися дяківської та регентської сфери відповідальності у парафії. Хоч ці документи були видані ще в першій половині ХХ століття, вони є цінним джерелом у теперішній час, скільки в них дуже добре приділена увага питанню кваліфікації, іспитам та вимогам щодо поставлення дяківських посад на парафіях.

У документі, який затверджений Перемишльською єпископською консисторією 11 липням 1911 року «Правила для церковних дяків» представлено вимоги до особи, котра може бути читцем і співцем. Документ «Правила для церковних дяків» вимагає, щоб на посади церковних дяків приймали тільки тих, котрі мають законну кваліфікацію.¹²⁶ Тут також окреслюються вимоги для отримання законної кваліфікації. Її може отримати тільки той, хто походить зі сім'ї в якій батьки живуть у церковному шлюбі.¹²⁷ Потрібно закінчити принаймні народну школу.¹²⁸ А отримання рівня кваліфікації залежить від кількості класів. На першу категорію претендують особи, які закінчили чотири класи народної школи, а другої категорії – котрі

¹²⁵ Там само, 178.

¹²⁶ *Правило для церковныхъ дяковъ*, § 2.

¹²⁷ Там само, § 3, а.

¹²⁸ Там само, § 3, б.

закінчили три класи народної школи.¹²⁹ Претендент перед комісією повинен скласти дяківський іспит, а хто не закінчив дяківської школи, крім іспиту має мати ще трилітню практику. Старші дяки можуть бути звільнені від складання іспиту, це вирішує Єпископська Консисторія. Комісія видає кваліфікаційне свідоцтво.¹³⁰ Коли кандидат отримує кваліфікацію, тоді він має право займати дяківську посаду. Дяківські посади є двох видів: тимчасові і постійні. Призначення кожного виду посади має свій конкурсний відбір, а умови конкурсу та подальшого перегляду займаної посади залежить від виду посади та рівня кваліфікації дяка. При нестачі кваліфікованих кандидатів тимчасово можна прийняти некваліфікованого кандидата, бо сталу посаду можуть отримати тільки кваліфіковані кандидати.¹³¹ Також є представлено методологію проведення конкурсу, затвердження та іменування претендента на вакантну посаду.¹³²

У документі «Правила для церковних дяків» представлено вимоги до особи, котра може бути введена у духовну ступінь читця і співця.

Наколи дяки переняти глибоко значенємъ свого важного звання в ревности розширене Царства Божого на земли утворять одноцѣльне тѣло воинѣвъ Христовыхъ zorganizованыхъ на основахъ церковныхъ и наколи въ тѣй організації буде проявляти ся духъ релігійної побожности, Власть духовна не забуде подумати о тѣмъ, щобы повагу стану дяківського и на внѣ піднести черезъ выведенє на степень духовну пѣсля формы и вѣдзнакъ водповѣдаючихъ давнымъ правиламъ и звичаямъ нашої сѣв. руско-католицкой церкви тыхъ дяовъ, яки черезъ довги лѣта церковной службѣ особенно переняти духомъ свого звання, стануть краснымъ примѣромъ хрисіянськихъ чеснотъ, якъ въ церковной громадѣ, такъ и на внѣ окажутъ ся образоваными фаховцями а свои обовязки ревно и точно сповняти будутъ.¹³³

1 квітня 1925 року у Львівській архієпархії митрополитом Андреем Шептицьким виданий документ: «Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архієпархії». Тут висвітлено вимоги щодо кваліфікації дяка, подано перелік необхідних іспитів для отримання кваліфікації дяка. Так кваліфікація є

¹²⁹ Там само, § 3, б.

¹³⁰ Там само, § 4.

¹³¹ Там само, § 11-§12.

¹³² Там само, § 5-§ 19.

¹³³ Там само, § 20.

трьох видів: вища категорія, нижча категорія і некваліфікований.¹³⁴ Кваліфікація надається тільки тій особі, яка є вірним Греко-Католицької Церкви, є приналежна до українського народу, закінчила всенародну школу, має двадцять років життя. Також претендент на отримання кваліфікації має пройти дворічне навчання у дяківській школі або у кваліфікованого дяка. Після виконання цих умов кандидат складає іспит перед комісією, а після складання іспиту отримує свідоцтво де зазначено успішність складеного іспиту. Дяк отримав кваліфікацію має на все життя, хіба що шість років поспіль не виконував дяківських обов'язків.¹³⁵ Також у цьому документі докладно поданий перелік всіх іспитів які повинен здати кандидат на кваліфікацію та кандидат який подається на конкурс для займання дяківської посади. Є поданий перелік документів, котрі подаються на іспити двох типів і які потрібні подати до Митрополичого Ординаріату.

«Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії» подає два види посад: посади старших дяків та посади молодших дяків. Посада старших дяків є у всіх матірних церквах, а при потребі і у дочірніх, а посада молодшого дяка може бути попри посаду головного дяка і в матірній і в дочірній, якщо є можливе утримання і молодшого дяка.¹³⁶ Відповідно до виду посади відбувається і її призначення. На посаду молодшого дяка можна взяти і некваліфікованого, коли немає кваліфікованого або немає достатньо фондів.¹³⁷ Призначення на посаду старшого дяка може відбутися на постійно або на тимчасовий термін. Тимчасово на посаду старшого дяка призначають тоді коли вона звільняється і то тільки до часу коли буде призначено на постійній основі. На постійно призначають дяка через окремий конкурс, тільки коли він має кваліфікацію і дворічну практику.¹³⁸

Конкурс на займання посади старшого дяка мав проводитися Митрополичою Консистоцією, яка найперше повідомляла Товариство

¹³⁴ Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії, § 1.

¹³⁵ Там само, § 2, § 3.

¹³⁶ Там само, § 23-§ 25.

¹³⁷ Там само, § 27.

¹³⁸ Там само, §28-§ 33.

самопомочі дяків, а також повідомляє у найближчому числі Архиепархіальних Відомостей про конкурс і вказує про умови утримання.¹³⁹ У цьому документі також докладно прописана процедура подання кандидатом на займання вакантної посади прохання, відповідних документів та те як проходить конкурс та іменування на посаду дяка.

У 2005 році в Самбірсько-Дрогобицькій єпархії УГКЦ був виданий Устав парафії. Цей документ подає наступні вимоги до особи яка, хоче бути співцем:

Церковним дяком може бути охрещена і миропомазана особа, яка відзначається вірцевим християнським життям, високою духовністю і мораллю та користується авторитетом і повагою серед парафіян. Він зобов'язаний мати дяківський вишкіл, або принаймні бути обізнаним з уставом богослужінь згідно канонів та приписів УГКЦ.¹⁴⁰

А для того, щоб отримати статус церковного дяка кандидат на цю посаду повинен: «здобути дяківську освіту і отримати відповідний диплом; благословення єпархіального Єпископа; бути представленим на парафію парафіяльним священиком і скласти в храмі присягу послуху»¹⁴¹. Якщо дяк володіє необхідною музичною підготовкою, то може бути і регентом церковного хору, і організувати самоїлівковий спів, традиційний 4-голосий та ірмолойний розспів.¹⁴²

Парафіяльний правильник УГКЦ представляє церковного співця як того, хто допомагає священнослужителю здійснювати парафіяльне служіння, серед інших його помічників: «катехит, дяк, регент, паламар, дзвонар, а також по змозі просфорник (-ця), бібліотекар, відповідальний у справах сім'ї та молоді, фахівець для роботи з особами, що мають особливі потреби, та узалежненими, відповідальний за інформаційну діяльність тощо»¹⁴³. Бачимо, що залежно від потреб парох може потребувати різних помічників у своєму служінні. Серед них є і співець, як один з найважливіших співпрацівників душпастиря на парафії, бо проводить багато часу у храмі провадячи спів під час всіх богослужінь та треб.

¹³⁹ Там само, § 35.

¹⁴⁰ Устав парафії, арт. 104.

¹⁴¹ Там само, арт. 105.

¹⁴² Там само, арт. 117.

¹⁴³ Там само, арт. 77.

Тому він має бути добрим християнином, який би вів добре життя, відзначаючись високою моральністю та духовністю, а також мати авторитет серед парафіян.¹⁴⁴ Та попри вимогу ведення високоморального християнського життя, співець має обов'язок мати відповідну освіту, або ж добре знатися на уставі богослужінь та літургійній традиції УГКЦ.¹⁴⁵ Також в Парафіяльному правильнику УГКЦ є рекомендація, щоб по можливості церковних співців поставляти в чин читця та співця.¹⁴⁶ Якщо дяк має відповідну музичну освіту, то він може також бути регентом церковного хору.¹⁴⁷

Що стосується керівника церковного хору – регента, то Парафіяльний правильник УГКЦ говорить, що він також мав би мати спеціальну регентську освіту або добре орієнтуватися в диригуванні хором, а також знати літургійну традицію УГКЦ, бути побожним та добрим прикладом для парафіян.¹⁴⁸

До свого служіння і виконання своїх обов'язків дяк, так само і регент приступають коли отримують статус парафіяльного дяка чи регента:

Статус парафіяльного дяка надають особі через письмове затвердження парохом на прохання дяка й складання ним прилюдної обітниці добросовісного служіння в парафіяльній громаді та послуху церковній владі. Прилюдна обітниця... складається дяком на Євангелії у присутності пароха та представників пастирської ради.¹⁴⁹

Аналогічно проводиться і надання статусу парафіяльного регента, та складається ним обітниця у той самий спосіб.¹⁵⁰

У Канонах партикулярного права УГКЦ є також представлено вимоги до тих, хто може бути поставлений на читця і співця. Там сказано:

Окрім єпископів, пресвітерів або дияконів, до служіння Божому народові та звершення літургійних обрядів настановляються, згідно з приписами літургійних книг, також інші служителі, а саме: свічконосці, читці, співці та піддиякони, які отримали нижчі свячення.

¹⁴⁴ Там само, арт. 78.

¹⁴⁵ *Парафіяльний правильник УГКЦ*, арт. 79.

¹⁴⁶ Там само, арт. 80. § 3.

¹⁴⁷ Там само, арт. 87.

¹⁴⁸ Там само, арт. 85.

¹⁴⁹ Там само, арт. 80. § 1, § 2.

¹⁵⁰ Там само, арт. 86. § 1, § 2.

Поставленими на свічконосця, читця та співця можуть бути вірні віком від 18 до 65 років, котрі відзначаються особливою побожністю, мають музичні здібності та необхідні для провадження церковного богослужіння знання.¹⁵¹

У документах, які ми розглянули, подані вимоги до церковних співців, відповідно, до того, за які сфери у церковному житті відповідають, чи відповідали ці документи. А це літургійна сфера, правова сфера і сфера парафіяльного життя Церкви. У літургійних книгах представлено чини поставлення у читця і співця, і у них є вимоги до їхнього способу життя і служіння. У документах, які були видані у першій половині ХХ століття представлено види дяківських посад, процес і конкурсні вимоги щодо їх обсадження, представлено яким чином потрібно проводити кваліфікацію співців і як ця кваліфікація присвоюється. Документи, які видані після легалізації УГКЦ набагато коротше подаються вимоги, і не приділяється увага конкурсу заміщення посад, і не представлено питання кваліфікаційних рівнів.

Підсумовуючи вимоги, які подані у різних документах і відповідно до історичного періоду, і відповідно до сфери життя Церкви, представимо вимоги які є актуальні для вибору церковних співців. Свого часу ще Львівський провінційний Синод, який відбувався у 1891 році, рекомендував душпастирям щоб вони «вѣбирали собѣ на пѣвцѣвъ, не лише мужей праведныхъ в пѣнію церковнѣм бѣльше вправныхъ предпочитаючи именно тых, котри выкажуть ся свѣдоцтвами зложеного испыту, выдаными ѡтъ управленои власти»¹⁵². Бачимо наскільки є важливим, щоб співець на парафії був кваліфікованим, бо літургійний спів вимагає якісного звучання, чіткої дикції, виразної подачі тексту та мелодії, базових знань з богослов'я.

Співець має бути добре обізнаний з восьмигласною системою та добре знати традиційні церковні напиви, протягом всієї дяківської практики повинен вивчати нові напиви і в такий спосіб урізноманітнювати та удосконалювати спів на парафії. Повинен мати дзвінкий чистий та виразний поставлений голос,

¹⁵¹ *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви*, Кан. 46 §1.

¹⁵² *Чинности и рѣшеня руского провинціального Собора въ Галичинѣ отбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891*, 131.

щоб вірні могли долучатися до його співу. І перевага у виборі має бути не тільки на користь того, хто веде добре християнське життя, а й хто володіє переліченими вище якостями та добре знає дяківську та регентську справу.

Розглянувши вимоги, які стосуються церковних дяків та регентів і ознайомившись з ними, бачимо як важливо, щоб ці особи їм відповідали. Їхнє служіння є важливим і в свою чергу вимагає виконання ряду обов'язків.

3.2. ОBOB'ЯЗКИ СПІВЦЯ

У цьому підрозділі ми представимо обов'язки церковних співців, як і в попередньому підрозділі звернемося до кожного документу окремо.

«Правила для церковних дяків» докладно представляють обов'язки дяків. Там говориться, що дяк має вести релігійно-моральне життя, бути прикладом для громади у вправлянні християнських чеснот і постійно підтримувати діло Христової віри та Католицької Церкви.¹⁵³ Завжди бути готовим до служіння своїм співом, не тільки у неділі і свята, а і коли душпастир просить бути на Богослужіннях чи требах, також не запізнюватися, а коли є перешкода то потрібно повідомити пароха і за свої кошти знайти відповідну заміну.¹⁵⁴ Співець зобов'язаний провадити спів у церковному дусі.¹⁵⁵ Також повинен заохочувати та навчати молодь церковного співу і прикладати зусиль, щоб хор розвивався шляхом залучення нових та гарних голосів, заснування і ведення хору, який буде відзначатися добрим співом є великою його заслугою.¹⁵⁶ Співець має тримати порядок у крилосі та на хорах, і слідкувати за поведінкою всіх, хто бере участь у церковному співі.¹⁵⁷ Парох покладає відповідальність церковного співця за всі богослужбові книги і ноти, він повинен тримати їх берегти від пошкоджень і підтримувати у доброму стані, тому коли співець приступає до виконання своїх обов'язків він повинен провести інвентаризацію

¹⁵³ *Правило для церковныхъ дяковъ*, § 1, а.

¹⁵⁴ Там само, § 1, б.

¹⁵⁵ Там само, § 1, в.

¹⁵⁶ Там само, § 1, г.

¹⁵⁷ Там само, § 1, д.

всіх церковних книг і нотного матеріалу, цей перелік подається на підпис пароху у подвійному екземплярі, один залишається у душпастиря, а інший у дяка.¹⁵⁸ Церковний співець має з послухом та пошаною ставитися до священнослужителів, щиро допомагати душпастиреві у здійсненні його діяльності у церкві та громаді, чемно слухати і виконувати всі вказівки, які стосуються церковно-службових справ.¹⁵⁹ Знаком послуху та доброго виконання своїх обов'язків є складання службової присяги. Також церковний співець у любові та мирі має жити з всіма парафіянами.¹⁶⁰

«Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії» також докладно представляє обов'язки дяків. В обов'язки церковних співців входить служіння при читаній Літургії, а при співаних Богослужіннях, які відбуваються в церкві, чи поза церквою служити своїм добрим співом.¹⁶¹ Дяк має провадити хором принаймні двоголосим на самуїлівку, а похвально буде, коли він керуватиме і навчатиме чотириголочим хором на нотний спів.¹⁶² Обов'язком співця є тримати всі в порядку церковні книги та нотний матеріал.¹⁶³ Слідкувати за порядком і зберіганням тишини в храмі, захристії і на цвинтарі.¹⁶⁴ А в разі коли виникне така потреба то виконувати служебні дії при всіх Богослужіннях.¹⁶⁵

До душпастирів дяки мають відноситися з повагою, зичливістю, чемністю і проявляти послух, своєю позицією підтримувати священників у їх діяльності в церкві та громаді, допомагати їм у всіх церковних справах.¹⁶⁶ Супроти піддячих, хористів, церковної прислуги і церковного братства має відноситися зі спокоєм, бути чемним і зичливим, але також має бути і рішучим.¹⁶⁷ Родинне життя дяка має бути зразковим, дітей повинен виховувати побожно, провадити

¹⁵⁸ Там само, § 1, е.

¹⁵⁹ Там само, § 1, ж.

¹⁶⁰ Там само, § 1.з.

¹⁶¹ *Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії*, § 56, а-в.

¹⁶² Там само, § 56, г.

¹⁶³ Там само, § 56, д.

¹⁶⁴ Там само, § 56, е.

¹⁶⁵ Там само, § 56, з.

¹⁶⁶ Там само, § 57.

¹⁶⁷ Там само, § 58.

тверезий спосіб життя, бути прикладом для громади у вправлянні в християнських чеснотах, виконанні релігійних практик, серед яких має бути часте приступання до святих Таїнств Покаяння і Євхаристії.¹⁶⁸ У стосунках з парафіянами має бути шанобливий та зичливий, готовий прийти на допомогу з порадою чи потіхою.¹⁶⁹ У громадському житті дбати за славу Божу, та старатися за добро Церкви і спасіння душ, а своїм трудом сприяти культурно-просвітницькій справі. Шукати нагоди навчати дітей, молодь і старших церковного співу, а також тих хто любить співати гуртувати до співу, щоб при святкових Богослужіннях співав не він сам.¹⁷⁰

В Уставі парафії Самбірсько-Дрогобицької єпархії представлені обов'язки одним артикулом і сказано, що дяк в церкві є відповідальним за дотримання уставу богослужінь, під час яких він провадить спів; повинен співати при всіх церковних требах та підтримувати у належному стані всі богослужбові.¹⁷¹ У цьому документі є представлені підстави для покарання, з яких можна зрозуміти обов'язки. «Підставами для покарання можуть бути: регулярні запізнення на богослужіння чи пропуск їх без поважних причин; зловживання алкоголем; публічне згіршення та публічний непослух парафіяльному священикові»¹⁷². З цього можна зрозуміти більш ширші обов'язки, які полягають у тому, що співець має вчасно приходити на богослужіння, не пропускати їх без поважних причин, має провадити моральний і тверезий спосіб життя, проявляти послух душпастиреві.

У Парафіяльному правильнику УГКЦ взагалі не представлено обов'язків церковного співця, там хіба є подано, що він звільняється за недобросовісне їх виконання, і які є підстави. І там пише таке:

За недобросовісне ставлення дяка до виконання своїх обов'язків після принаймні трьох усних та одного письмового попередження пароха його можуть звільнити від служіння.

¹⁶⁸ Там само, § 59.

¹⁶⁹ Там само, § 60.

¹⁷⁰ Там само, § 61.

¹⁷¹ *Устав парафії*, арт.108.

¹⁷² Там само, арт.113.

Звільняє дяка парох після того, як порадиться з парафіяльною пастирською радою.

Підставами для звільнення можуть бути: недобросовісне ставлення до дяківського служіння (часті або постійні запізнення чи відсутність на служінні, занедбання уставу тощо), ведення неморального способу життя, публічне згіршення, непослух пароху, обмова чи очорнення Церкви, єпископа, священника або парафіян.¹⁷³

Подібно є написано у Парафіяльному правильнику УГКЦ і для регента.¹⁷⁴

З цього можна висновок, що обов'язком церковного співця є добросовісне ставлення до свого служіння, яке проявляється у тому, що співець повинен вчасно приходити на богослужіння, дбати про дотримання уставу. Проводити моральний спосіб життя, проявляти послух парохів. Дбати за добру славу Церкви, ієрархії та людей.

Сучасні документи УГКЦ не окреслюють обов'язків церковного співця, в них коротко викладено вимоги, та представлені наслідки за недбале виконання обов'язків, а серед підстав для звільнення коротко описано за що вони можуть втратити свою посаду церковного співця. Ця інформація подається у Парафіяльному правильнику УГКЦ та Уставі парафії Самбірсько-Дрогобицької єпархії. Та коли звернемося до вже не раз згадуваних документів «Правила для церковних дяків» та «Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії», то знайдемо прописані обов'язки у більш розгорнутому вигляді, які дають краще розуміння, як самому церковному співцеві, так і душпастирєві, і вірним. Бачимо наскільки добре представлені обов'язки церковних співців у цих документах.

Підсумовуючи розглянуті документи, які представляють обов'язки церковного співця, можна сказати, що вони полягають найперше у тому, що він повинен служити співом у часі богослужінь, і у всіх парафіяльних потребах. Співець має старатися притягнути здібних, а головне охочих, через пропозицію взяти читання Апостола чи Паремії, зачитати псалом чи стих, попередньо провівши підготування. Тут співець може стати учителем літургійного співу.

¹⁷³ *Парафіяльний правильник УГКЦ*, арт. 81 §1-§3.

¹⁷⁴ Там само, арт. 89 §1-§3.

Для здійснення співу під час богослужінь співець потребує церковні книги, а для висококваліфікованого знадобляться і нотні матеріали. Співцеві належить піклуватися і наглядати за цим, це сфера його відповідальності, а при кожній нагоді старатися, щоб парафіяльна хорова бібліотека чи крилос поповнювалися новими богослужбовими та нотними літургійними виданнями.

Співець повинен пам'ятати, що він є відомою людиною на парафії і його поведінка має бути відповідною і поза межами храму. Він не тільки є відповідальним за літургійний спів, його становище вимагає ведення гідного християнського життя, яке має проявлятися у всіх сферах, оскільки прикладом для ближніх, через те, що він є як близьким співробітником душпастирів. Життя дяка має бути свідченням для інших. Він через своє служіння і діяльність має унікальну можливість це робити, оскільки є представником Церкви і сприймаються людьми на іншому рівні. Також як особа світська має можливість пропагувати свою християнську позицію за межами храму, не викликаючи в людей упередження. Родинне життя, парафіяльне життя, громадське життя має відповідати їхньому служінню у Церкві. Якщо спосіб їхнього життя буде згіршувати людей, а ставлення до своїх обов'язків буде недбале, тоді поганий приклад церковного співця може зашкодити Церкві. Душпастир є тою особою, яка має наглядати за співцем і вразі порушень ним обов'язків приймати міри, які б допомогли дяку найперше змінити спосіб своєї поведінки чи ставлення до свого служіння. Якщо такого не відбувається то у таких випадках настоятель може застосувати покарання.

Відповідно до своїх обов'язків співець має права, які сприяють йому в доброму їх виконанні.

3.3. ПРАВА СПІВЦЯ

Розглянемо документи, які представляють права церковних співців. першим документом буде «Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії» Дяк, якщо він співає у церкві, тоді має право засідати в крилосі, а якщо поза

церквою, то в залежності від того у якому дійстві він бере участь. Якщо відбувається процесійний хід і є хор тоді він слідує за хоругвами на чолі хору, а якщо хор відсутній, тоді він слідує за священником.¹⁷⁵

Також цей документ надає цікаві, як на сьогоднішні права для дяків. Сьогодні ці права можливо звучать досить дивно, але вони вповні відображають, що у час творення цих правил церковний співець був шанованою людиною у церковній громаді та користуватися певними привілеями, які мали також і зовнішні ознаки. Так у той час дяк мав право носити довгу чорну одягу, а коли відбувалися відправи поза храмом, і священник мав ковпак, тоді він мав право носити чорну, круглу, низьку шапочку (папафія).¹⁷⁶ Також, за добре, ревне і багатолітнє служіння він мав можливість отримувати додаткові відзнаки, які підкреслювали його особливі заслуги. Дяк мав привілей після кожного десятка зразкової служби отримати право носити синій гудзик на папафії, цей привілей він отримував від Митрополичого Ординаріату за поданням місцевого пароха.¹⁷⁷ А коли співець бездоганно здійснював своє служіння, то одержував дві похвальні грамоти, і також мав право через свого пароха і місцевого декана подати до Митрополичого Ординаріату прохання про поставлення у духовний чин читця і співця, а отримавши поставлення у цей чин мав право носити обойчик (колоратку), а при участі в Богослужіннях право носити Стихар.¹⁷⁸ Коли ж дяк має надзвичайні заслуги, тоді пароха вносить прохання на одержання сану піддиякона, через місцевого декана та ухвалу Митрополичої Конситорії та з волі Митрополичого Ординаріату дяк отримує цей чин.¹⁷⁹ Бачимо, що церковний співець через можливості отримати різного роду привілеї був заохочений до доброго виконання своїх обов'язків.

В Уставі парафії Самбірсько-Дрогобицької єпархії представлені права дяка за тривале і віддане служіння і за клопотання пароха може бути матеріально

¹⁷⁵ *Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії*, §63, а-в.

¹⁷⁶ Там само, §63, в-г.

¹⁷⁷ Там само, §64.

¹⁷⁸ Там само, 65.

¹⁷⁹ Там само, §66.

заохочений або представлений до церковної нагороди.¹⁸⁰ А оплата є пропорційна до кваліфікації і має бути не нижчою від прийнятого єпархіального мінімуму.¹⁸¹

І встановлено винагороди за треби, які становлять «для іспитованого - 30%, неіспитованого - 20% від винагороди священика в грошах і 30% продуктами»¹⁸². Важливо надати церковному співцеві можливість для пояснення ситуацій, які призвели до його покарання, він має право на свій захист. «В разі незгоди дяка з мірою покарання він може у п'ятнадцятиденний термін подати письмовий рекурс (скаргу) до протопресвітера. Якщо справа не розглянута або дяк не задоволений рішенням, то останній може звернутися до єпархіального Єпископа»¹⁸³.

Парафіяльному правильнику УГКЦ говорити про винагороду церковного співця за свою працю. І каже «розмір щомісячної винагороди дяка визначає парох, порадившись із парафіяльною економічною радою і взявши до уваги рівень кваліфікації та обсяг виконуваних обов'язків»¹⁸⁴. Бачимо, що на оплату за служіння співця важливий вплив має його як його кваліфікація, так і звичайно залежить від обсягу його праці. Це також стосується і регента. Парох повинен визначити винагороду для регента, яку погоджує з парафіяльною радою, враховуючи рівень кваліфікації та обсяг обов'язків.¹⁸⁵ Потрібно також зважати на той фактор, чи дяк дбає про те, щоб у парафії був і хор, і чи має здібності, знання, навички, вміння та освіти до керування ним. Бо, якщо дяк ще і провадить церковних хор і є його регентом, то він заслуговує на додаткову винагороду за це служіння.¹⁸⁶

Церковний співець може не погоджуватися з рішеннями душпастиря його покарати, або звільнити. І дає йому право, що він «про звільнення може апелювати насамперед до самого пароха з проханням про зміну або відкликання

¹⁸⁰ Уставі парафії, арт. 110.

¹⁸¹ Там само, арт. 111.

¹⁸² Там само, арт. 115.

¹⁸³ Там само, арт. 114.

¹⁸⁴ Парафіяльний правильник УГКЦ, арт. 83.

¹⁸⁵ Там само, арт. 88.

¹⁸⁶ Там само, арт. 84.

рішення. Якщо ж це прохання не було задоволене, має право звернутися до місцевого ієрарха»¹⁸⁷.

Також церковне право надає певні преференції для тих, котрі мають уділені нижчі свячення. Так у Канонах партикулярного права УГКЦ написано:

Поставленими на свічконосця, читця, співця та піддиякона дозволяється виконувати служіння, які вимагають вищих свячень у випадках необхідності та справжньої користі:

1. проповідування за виняткових обставин та на основі повноваження, отриманого від єпархіального єпископа із збереженням канону 614, § 4, згідно з яким гомілію може виголошувати тільки священник;
2. провадити паралітургійні богослужіння та молитися богослужіння добового кола згідно з приписами літургійних книг;
3. у разі явної необхідності та за відсутності або перешкоди священника, диякона і члена інституту посвяченого життя бути надзвичайним служителем святого таїнства Хрещення.¹⁸⁸

Залежно від історичних обставин змінювалися і права співців. Ці права стосувалися зовнішніх ознак у першій половині ХХ століття, коли дяк був високошанованою особою через свій статус. Для всіх періодів право дяка засідати в крилосі та на хорах, у часі процесій слідувати за хоругвами на чолі хору, а у разі відсутності хору слідувати за священником залишається однаковим. Важливішими є право відстоювати право на працю, якщо його не законно покарали чи звільнили.

І інше, це отримати винагороду за своє служіння. Той який трудиться має право жити зі своїх трудів, як написано у книзі Проповідник: «Ось що я визнаю за добре, за слушну річ для людини: їсти й пити та заживати собі добра з усієї праці, якою людина трудиться під сонцем за час свого життя... брати з них свою частку та при своїй праці веселитись, - і це дар Божий» (Проп 5,17-18). І як пише у Кодексі Канонів Східних Церков про мирян:

Вони мають право на належну, відповідну до їхнього становища, винагороду, завдяки якій, дотримуючись притому приписів цивільного права, могли б належно заспокоювати потреби власні і сім'ї вони рівно ж мають право на те, щоб було подбано

¹⁸⁷ Там само, арт. 82.

¹⁸⁸ *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви*, Кан. 46 §2.

про відповідне забезпечення, соціальну захищеність і лікарську опіку для них самих і для їхньої сім'ї.¹⁸⁹

Підсумовуючи дослідження всього розділу можна сказати що церковний співець повинен вести високоморального християнського життя, але крім цього добре було б, що він мав дяківську освіту, а якщо ні то повинен бути обізнаним з уставом богослужінь відповідно до літургійні традиції УГКЦ та у церковному дусі. Він має вміти провадити співом усі богослужіння. Коли співець відповідає вимогам, тоді добре було б щоб він склав присягу і аж тоді приступав до виконання своїх обов'язків, а обов'язком є співати у всіх потреба коли просить душпастир. Також має заохочувати та вчити охочих церковного співу, плекати парафіяльний хор. Співець відповідає за порядок у крилосі та на хорах. Несе відповідальність за всі богослужбові книги і нотний матеріал. Важливо, щоб співець проявляв послух і пошану до священника, та допомагав у його діяльності. Церковний співець має право засідати у крилосі і на хорах, слідувати біля священника у процесіях, керує співом під час богослужінь. Має мати пошану і винагороду за свій труд, та право на захист вразі неправдивого покарання чи звільнення.

¹⁸⁹ Кодексу Канонів Східних Церков, Львів: Видавництво ОО. Василіан 1998, Кан. 409 §2.

РОЗДІЛ 4

ЗАВДАННЯ ДУШПАСТИРІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИ ЦЕРКОВНОГО СПІВЦЯ

4.1. ПАТРІАРШИЙ РІВЕНЬ

Беручи до уваги, що надзвичайно важливу роль в житті парафії мають читці та дяки, тому церковній ієрархії потрібно особливо подбати про їхнє навчання та духовну формацію.¹⁹⁰ І щоб вони добре виконували своє служіння і також мали певний рівень освіченості у сфері літургіки, а також мали знання з богослов'я, володіли відповідними моральними якостями і чеснотами, знали вимоги обряду та богослужбових практик, відзначалися добрим, правильним і чітким співом, аби їхня майстерність допомагала зібраним на богослужіння добре і з пожитком звершувати молитву, потрібно приділяти відповідну увагу вишколу та формації церковних співців.

Церква має сприяти якісному літургійному співові. А це можна зробити найперше через турбування про кваліфікаційний рівень церковних співців. Тай вони самі мають прагнути до вдосконалення своїх вмінь та навичок, а церква має пропонувати і заохочувати до участі до різного роду заходів, які сприяють їхньому розвитку. Кодекс Канонів Східних Церков говорить таке, що «миряни, які на постійно або тимчасово присвячуються спеціальному служінню Церкви, зобов'язані здобувати відповідний вишкіл, необхідний для належного виконання їхнього завдання, і щоб могли виконувати це завдання свідомо, заподадливо і старанно».¹⁹¹

Так 25–27 серпня 2015 року м. Івано-Франківську відбулася VI сесія Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим

¹⁹⁰ *Матеріали II сесії Патріаршого собору Української Греко-Католицької Церкви, «Роль і місце мирян в Церкві»*, Львів 1998.

¹⁹¹ *Кодексу Канонів Східних Церков*, Кан. 409 §1.

Христом». Метою цього собору було випрацювати напрямні для оновлення життя нашої Церкви, та дати відповіді на виклики які стосуються парафіяльного життя. На цьому соборі прийняли резолюції на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом». У цьому документі подані пропозиції на різні теми для оживлення парафіяльного життя, які поділені на три рівні: патріарший, єпархіальний, парафіяльний. Так тут є тема «Літургія» і на патріаршому рівні подано пропозицію: «подбати про професійний вишкіл і постійну формацію дяків/читців та створити інтернет-ресурси для заочного навчання дяків»¹⁹². Бачимо бажання цілої нашої Церкви подбати про вишкіл і формацію дяків, співців та регентів на всецерковному рівні. Щоб добре впоратися з цим завданням і створити відповідні матеріали, які б відповідали нашій традиції та обряду потрібно проводити дослідницьку працю у ділянці церковного співу.

Так у Постановах Синоду Єпископів УГКЦ від 2014 року є пункт який турбується про розвиток богослов'я в УГКЦ. У цьому пункті є доручення, яке дається Українському католицькому університетові та іншим академічним інституціям УГКЦ, які співпрацюючи з Богословським відділом Патріаршої курії мають опрацювати програму «Дослідження Передання Київської Церкви і розвиток богослов'я УГКЦ», а також представити практичні кроки її втілення за різними напрямками. Серед яких є напрямок сакрально-мистецький та церковного співу, який має серед різних завдань, завдання наукового «дослідження церковно-мистецької спадщини і плекання шкіл літургійної музики»¹⁹³.

Але крім всецерковного рівня піклування про церковних співців та літургійний спів є й на єпархіальному рівень. На цьому рівні є легше розробити різні напрямки і програми для духовної формації та інтелектуального розвитку співців.

¹⁹² Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом», Тема «Літургія», Патріарший рівень, п. 16.

¹⁹³ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2014 року, п.9, Б.

4.2. ЕПАРХІАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

Епархіальний єпископ є тим, котрий піклується про духовне добро усіх вірних з своєї єпархії. Також є тим, який дбає про всі сфери християнського життя у єпархії. Серед різних завдань також він, «як керівник, поборник і охоронець усього літургійного життя в довіреній йому єпархії, повинен дбати про те, щоб воно якнайбільше розвивалось і регулювалось відповідно до приписів і законних звичаїв Церкви свого права»¹⁹⁴. А так як церковний співець безпосередньо бере участь у творенні літургійного життя то єпархіальний єпископ має турбуватися про опіку цієї верстви. Оскільки наші єпархії є великими по числу парафій і вірних, то єпископу для кращого управління його єпархією покликана допомагати єпархіальна курія, до складу якої входять необхідні уряди, які є обов'язковими. А також, якщо є потреба для доброго функціонування єпархії, можна утворювати інші уряди.¹⁹⁵ Так у Постановах Шістдесят дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ за 2015 рік є прийнято постанову: «доручити єпархіальним єпископам призначити у своїх єпархіях та екзархатах відповідального священика — синкела у справах церковних співців»¹⁹⁶. Переглянувши офіційні сайти єпархій, архиепархій та екзархатів УГКЦ можна побачити, що за час від прийняття цієї постанови у Київській Архиепархії та Стрийській Єпархії є синкели у справах церковних співців, а у Івано-Франківській Архиепархії є відповідальний у справах церковних співців. Про інші архиепархії, єпархії та екзархати не відомо, але є важливо, щоб у кожній з цих територіальних одиниць був призначений відповідальний за церковних співців.

Важливо, щоб були люди, які відповідали за церковних співців у Церкві. Вони є покликані стати координаторами різних заходів. Проводити

¹⁹⁴ Кодекс Канонів Східних Церков, Кан. 199 – § 1.

¹⁹⁵ Там само, Кан. 243 – §1-§3.

¹⁹⁶ Постанови Шістдесят дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ, п. 5.

систематичні навчальні та формаційні зустрічі, курси підвищення кваліфікації. Також важливим є дбати про духовний стан співців, тому дуже добрим моментом для цього є організація реколекцій для єпархіальних дяків. Слід сказати, що ці всі речі вже проводяться по деяких єпархіях, але вони ще не є у всіх, а де є то ще не набули систематичності.

Постанови Синоду Єпископів УГКЦ від 2015 року у пункті який присвячений тому, «щоб оживити участь вірних у молитовно-літургійному житті Церкви» має прохання до єпархіальних єпископів, яке звучить так: «подбати про розроблення програм для вишколу та постійної формації парафіяльних дяків і читців»¹⁹⁷. Синод вказує на потрібність створення програм для формування церковних співців. Ці кроки є спрямовані для того, щоб формувати у співців почуття важливості, потрібності і значущості того, що вони роблять. Що в свою чергу дозволить гідно виконувати покладені на них обов'язки. Також участь у цих програмах дозволить дякам обмінюватися досвідом, відчутти підтримку і побачити різні підходи до цього служіння.

Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року, де обговорювалося питання ролі мирян у житті Церкви є пункт, який спрямований «щоб допомогти мирянам у здійсненні їхнього служіння в Церкві», де є написано: «зادля забезпечення парафій УГКЦ відповідно підготовленими дяками рекомендувати єпархіальним єпископам організувати дяківські школи, по змозі — при семінаріях та інших вищих духовних навчальних закладах»¹⁹⁸. До відповідної музичної підготовки заохочує і Конституція про святу літургію. Там говориться, що

Музичній освіті й практиці треба надавати великої ваги в семінаріях, в новіціятах і навчальних обителях монашества як одної, так і другої статі, а також в інших католицьких інституціях і школах. Для того щоб здійснювати цю освіту, треба старанно готувати вчителів, які будуть навчати сакральної музики. Рекомендується також, де це буде доречним, засновувати вищі навчальні заклади сакральної музики.¹⁹⁹

¹⁹⁷ *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2015 року*, п. Є 2.

¹⁹⁸ *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року*, п. Е 5.

¹⁹⁹ *Sacrosanctum Concilium*, 115.

Варто сказати, що у деяких архієпархіях та єпархіях нашої Церкви вже є засновані або відновлені навчальні заклади де відбувається вишкіл та формування дяків та регентів.

4.3. НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

В УГКЦ є декілька навчальних закладів, які готують дяків та регентів, а також у деяких світських державних вищих навчальних музичних закладах є окрема регентська спеціальність де майбутні регенти можуть отримати знання, вміння та навички з диригування, вокалу, фортепіано, літургійного співу, церковно-слов'янської мови, історії літургійного співу, основ візантійського співу та інших предметів, які дозволяють здобути статус висококваліфікованого регента. Тут ми розглянемо церковні навчальні заклади де навчаються дяки і регенти.

Так у Буцацькій єпархії є Чортківська дяківсько-катехитична академія імені священомученика Григорія Хомишина, яка діє з 20 лютого 1992 року, спочатку вона функціонувала як дяківсько-регентська школа і була філією Івано-Франківського теологічно-катехитичного духовного інституту.²⁰⁰ У цьому навчальному закладі є можливість навчатися на стаціонарі, заочній формі навчання та екстернаті. Є спеціальність дяк-регент та регент церковного хору. Тут є різні умови прийому та навчання, що дозволяє охочим отримати відповідну спеціальність у цьому закладі. Так, на перший курс стаціонарної форми навчання приймаються чоловіки віком до 30 років, на цій формі навчання триває три роки, на заочну та екстернат - до 50 років, заочне навчання триває два роки, а екстернат один рік.²⁰¹ Серед головних завдань академії є:

- задоволення церковних потреб в області спеціалістів з вищою спеціальною освітою;
- підготовка дяків-регентів, катехитів, організаторів духовно-просвітницької роботи з високою загальною культурою і професійною компетенцією, глибоким релігійним

²⁰⁰ *Історія Академії, Буцацька єпархія УГКЦ* // <http://www.buchacheparchy.org.ua/chdka/2008-05-14-10-04-52.html>.

²⁰¹ *Для абітурієнта* // <http://www.buchacheparchy.org.ua/chdka/2008-05-14-10-14-50.html>.

світоглядом, чеснотами і Божим послухом як того вимагає їхня подальша праця на ниві Господній;

- формування соціально зрілої, творчої особистості, здатної нести відповідальність за свою долю, долю Суспільства і Церкви;
- поширення християнського віровчення, народних та релігійних обрядів, християнської етики і моралі серед населення України і, зокрема, молоді з метою підвищення її духовного і культурного рівня.²⁰²

У Коломийській єпархії діє Дяківсько-Катехитичний Коледж. Він був заснований з благословення першого єпарха, тоді ще Коломийсько-Чернівецькій єпархії, владика Павла Василика в 1994 році, і мав назву дяківсько-регентське катехитичне училище. А у 1999 році цей навчальний заклад переіменовано на Дяківсько-Катехитичний Коледж. Серед спеціальностей, які отримують випускники є дяк-регент та керівник церковного хору.²⁰³ Як пише у Статуті Дяківсько-катехитичного коледжу, тут є денна і заочна форми навчання. А головним завданням, як подано у цьому документі, є

Підготовка відповідно до інтересів Української Греко-Католицької Церкви дяків-регентів та катехитів з високою загальною культурою та професійною компетентністю, які живуть з віри та мають вироблену в собі побожність. Поширення відповідних народних та релігійних традицій та обрядів серед населення з метою підвищення його духовного загальноосвітнього та культурного рівня.²⁰⁴

У Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ з 7 листопада 1994 року діє Єпархіальний Катехитичний Інститут, він заснований з благословення тодішнього єпарха владика Юліяна Вороновського. З часом Єпархіальний Катехитичний Інститут перереєстровано на Дрогобицький Інститут Пресвятої Трійці Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ. З 30 липня 1996 року інститут отримав державний статус, а у вересні 1996 року створено дяківський факультет.²⁰⁵

Інститут, серед різних напрямків діяльності, спираючись на духовну та освітню традицію Церкви, велику увагу приділяє вишколу та формації

²⁰² Статут Чортківської дяківсько-катехитична академія ім. священомученика Григорія Хомішина, Буцацької єпархії УГКЦ, 2002, 4.

²⁰³ Дяківсько-катехитичний коледж, // <https://kolugcc.org.ua/diakivsko-katekhytychnyi-koledzh/>.

²⁰⁴ Статуту Дяківсько-катехитичного коледжу Коломийсько-Чернівецькій єпархії Української Греко-Католицької Церкви. 1999, 1.2.

²⁰⁵ Дрогобицький Інститут Пресвятої Трійці // <http://www.sde.org.ua/study/institute.html>.

кваліфікованих дяків та регентів церковних хорів, для служіння у парафіях.²⁰⁶ Вони навчаються на дяківському факультеті де «форма навчання - вечірня. Термін навчання – 3 роки. Студенти закінчують навчання складенням іспитів на присвоєння категорії».²⁰⁷

У Перемисько-Варшавській архієпархії також діє навчальний заклад, який спрямований формувати церковних співців. Як написано в декреті:

Маючи на увазі розвиток літургійного життя Перемисько-Варшавської Архієпархії, якого невідемним елементом є церковний спів, та нав'язуючи до традиції Дяко-вчительського Інституту в Перемишлі, з днем 1-го грудня 2006 року, на основі канону 243 §3 Кодексу Канонів Східних Церков покликаю Регентський Інститут Перемисько-Варшавської Архієпархії.²⁰⁸

У Івано-Франківській Архієпархії УГКЦ є Дяківсько-регентський інститут, який діє при Івано-Франківському Богословському університеті. Навчання відбувається по суботах і триває три роки. Також є екстернатна форма навчання, вона розрахована для випускників музичних закладів, тривалість навчання на цій формі становить три роки. Навчальна програма є досить обширною і охоплює такі предмети, як: Літургійний спів, Літургійне Богослов'я, Богослужбовий Устав, Історія літургійного співу, Історія Церкви, Церковнослов'янська мова, Сольфеджіо і теорія музики, Хоровий спів, Хорове аранжування, Комп'ютерні програми набору нот та індивідуальні заняття з вокалу, диригування та фортепіано.²⁰⁹ Цей навчальний заклад покликаний для того, щоб формувати та навчати церковних співців та регентів.²¹⁰ А у Положенні до навчання представлено мету діяльності Дяківсько-регентському інституті і сказано: «Метою діяльності ДРІ є підготовка фахівців з церковного співу згідно з вченням Церкви, традиціями і звичаями східнохристиянського і українського церковного мистецтва, які зможуть професійно працювати у

²⁰⁶ Статут Дрогобицького Інституту Пресвятої Трійці Самбірсько-Дрогобицької Єпархії Української Греко-Католицької Церкви, 2003, 2.1.

²⁰⁷ Дрогобицький Інститут Пресвятої Трійці.

²⁰⁸ Мартиняк І. Декрет. Перемишель, 01.12.2006.

²⁰⁹ *Набір у Дяківсько-регентський інститут* // <http://ifaiz.edu.ua/novyny/183-nabir-u-diakivsko-regentskyi-institut.html> (15.06 2016).

²¹⁰ *Внутрішній правильник для викладачів та студентів Дяко-регентської школи*. Івано-Франківськ 2010, 1.

храмах дяками, регентами і співаками церковних хорів»²¹¹. А завданням цього навчального закладу є:

- надати слухачам ґрунтовні знання з історії і теорії церковного співу, професійні практичні знання, вміння і навички з сольфеджування, вокалу, диригування, ансамблевого співу в традиціях богослужбового співу Української Церкви;
- надати слухачам широкі і різнобічні знання богословських основ церковного співу для розуміння життя і віровчення Церкви, а також для повноцінного втілення півчої практики в рамках церковного передання.²¹²

Основні завдання спрямовані на вишкіл у двох напрямках, перший напрямок – це богословське розуміння літургійного співу та музичні навички. Але крім цих завдань є також виховання характеру співця, набуття моральних чеснот, це є необхідним, щоб сформувати добру поставу церковного співця. Ця постава виражається у прагненні знань, у прагненні співця виконувати працю якісно, ставитися відповідально до своїх обов'язків. Бути чесним і відкритим до оточуючих, а що стосується думки опонента, то проявляти толерантність щодо критики. Прищепити церковному співцеві самокритичність, допитливість і цікавість.²¹³

У цих навчальних закладах відбувається вишкіл та формація церковних співців. Вони є важливими у навчанні та передачі досвіду всім тим, хто хоче служити Церкві як дяк і регент. Навчальний процес спрямований для того, щоб бажаючі краще могли служити спільноті. Важливим завданням в своєму служінні для блага Церкви, ці навчальні заклади покликані через академічне та наукове середовище проводити дослідження ділянки літургійного співу і викладання найбільш відповідних, і притаманних нашій церковній традиції та обряду. Тут має бути сприятливе середовище для особистого росту і розвитку. Ці навчальні заклади є покликані бути ефективним інструментом у формуванні дяківсько-регентської верстви.

²¹¹ Положення про навчання в Дяківсько-регентському інституті (ДРІ) при Івано-Франківському Богословському університеті ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ (для отримання спеціальності дяк-регент). Івано-Франківськ 2015, 2.

²¹² Там само, 2.

²¹³ Там само, 2.

Місія, яку Церква довіряє навчальним закладам де навчаються церковні співці, полягає у тому, щоб охопити релігійну сферу народного життя. Особливим завданням, яке стоїть перед цими навчальними закладами є формування церковної і громадянської свідомості студентів, які через свою діяльність мають вплив на суспільство. Ці завдання, які покладені на дані навчальні заклади мають сприяти дослідженню і розвитку літургійного богослов'я УГКЦ.

4.4. ПАРАФІЯЛЬНИЙ РІВЕНЬ

Та найбільший вплив на формування церковного співця має парох. «Парох – це пресвітер, якому як особливому співпрацівникові єпархіяльного Єпископа, як власному пастиреві, доручена опіка над душами у визначеній парафії під владою цього ж єпархіяльного Єпископа»²¹⁴. Саме душпастир, який служить на парафії має дбати за всіх повірених його опіці, а найперше дбати про найближчих його помічників у здійсненні душпастирювання. Він має проявляти особливу увагу церковному співцеві, має приділяти час для інтелектуального, морального та духовного його виховання.

Завдання душпастиря є постаратися, щоб у його парафії був кваліфікований дяк.²¹⁵ Це душпастир може зробити через добре виконання свого служіння, і виконання своїх обов'язків та завдань. Парох, який виконує душпастирське служіння на парафії має виконувати обов'язок навчання, завдання освячування та завдання керівництва.²¹⁶ Також, він це може зробити скерувавши парафіяльного дяка на вишкіл у навчальні заклади, які готують дяків, або відправивши на формаційні зустрічі.

Навчати дяка є обов'язком священника, він має сприяти щоб співець мав розвиток. Якщо парафіяльне духовенство не буде приділяти належного значення навчання дяків, то є небезпека, що він може втратити свої вміння,

²¹⁴ Кодекс Канонів Східних Церков, Кан. 281– §1.

²¹⁵ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року, п. Е 4.

²¹⁶ Кодекс Канонів Східних Церков, Кан. 289– §1-§3.

його спів може стати недбалим, нечітким та невиразним. Співець який не отримує підтримки і навчання може так і не навчитися провадити літургійним співом. Душпастир через навчання слова Божого та катехизацію має поглиблювати віру, своєю поведінкою спонукати до відповідальності, а виражаючи любов допомагати у їхньому зростанні. Велику роль відіграє священник у намаганні поглиблювати віру та розуміння церковних обрядів та традиції тим які своїм співом прикрашають богослужіння. Душпастирі повинні робити все можливе для розвитку парафіяльного хору, заохочуючи хористів пізнавати богословський зміст богослужбових обрядів та пісне співів.²¹⁷ Це навчання має спонукати співців до відповідального ставлення до виконання свого служіння та до активнішої участі у них.

Виконуючи завдання освячувати, парох повинен сприяти духовному зросту співця. Це він повинен робити через заохочення приймати Святе Причастя кожного разу коли співець є присутній на Божественній Літургії, а також до частого приступання до Таїнства Покаяння. Священник має не тільки заохочувати, а повинен уклінно просити, щоб участь співця не обмежувалася тільки співом і читанням на Літургії, а була участю у Святих Таїнствах. Оскільки приклад дяка може послужити до духовного блага всіх парафіян. Також священник має дбати про свідому участь церковного співця у всіх Богослужіннях в яких він задіяний.

Виконуючи завдання керівництва проявляється через служіння ближньому. Через любов і турботу має подавати приклад кожному парафіянинові, а особливо співцеві, оскільки він є його безпосереднім керівником, але має відноситися до нього не як підлеглого, а як найближчого співпрацівника. Щоб допомогти співцеві у здійсненні його служіння у парафіяльній спільноті священнослужитель повинен виявляти йому підтримку і допомогу. Потрібно душпастиреві дбати про те, щоб ті особи, які допомагають йому відчували важливість їхньої ролі в парафії.

²¹⁷ *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року*, п. Е 2.

Наостанок потрібно зауважити, що парафіяльний священник має відповідальність за літургійний спів на парафії, відповідальність за звучання співу на богослужіннях та залучення людей до участі у співі. Такі завдання є прописані у двох документах УГКЦ. Так у Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом» є написано, що завданням душпастиря є «дбати про красу літургійного співу, звертати увагу на дикцію, виразність мови дяка, належне озвучення, заохочувати усіх вірних до участі у співі на богослужіннях»²¹⁸. А у Постановах Синоду Єпископів УГКЦ 2015 року є постанова, яка звучить так: «доручити священнослужителям дбати про красу літургійного співу, звертати увагу на дикцію, виразність мови (свою та дяка), заохочувати вірних до участі у співі»²¹⁹. Ці постанови підтверджують, що саме на священнослужителях лежить відповідальність за літургійний спів та відповідальність за церковних співців, які мають отримувати поради і настанови від них.

Від душпастирів вимагається підтримки та піклування у двох напрямках, які впливають на церковного співця. Перший напрям полягає у інтелектуальному вишколі та фаховому зростанні співця. Другий напрям полягає у духовній формації та моральному формуванні.

Підсумовуючи, можна сказати, що від усіх щаблів церковної влади та управління залежить якість літургійного співу та рівень церковних співців. Важливо зазначити, що багато речей висловлених Церквою залишилися декларативними, передусім немає скоординованого способу вишколу дяків. Видання нотних посібників не відповідає належному рівню. Останній Ірмологіон був виданий за часів митрополита Андрея Шептицького у Львові в 1904 р.²²⁰ Є певні напрацювання Патріаршої Літургійної Комісії та інших ініціативних груп: «Про що слід пам'ятати церковному співцеві» М. Тимо²²¹,

²¹⁸ Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом», Тема «Літургія», Парафіяльний рівень, п. 2.

²¹⁹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2015 року, п. Є 4.

²²⁰ Літургійні тексти // <http://plc-ugcc.blogspot.com/p/blog-page.html>.

²²¹ Вгору піднесім серця. Том I: Літургійно-молитовне життя Церкви. 79-94.

youtube-каналі є «Школа церковного співу» о. Руслана Греха²²², блог Андрія Шкраб'юка «Πρωτοψάλτης – Первоспівець»²²³, інтернет-ресурс «Школа церковного співу для всіх»²²⁴, тощо.

²²² Школа Церковного Співу //

https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0+%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%83.

²²³ Πρωτοψάλτης – Первоспівець // <https://protopsaltes.blogspot.com/>.

²²⁴ Школа церковного співу для всіх // <https://pisnespiv-community.org/d/ee0a751cb756/noty/>.

ВИСНОВКИ

У цій науковій роботі на основі документів УГКЦ було представлено особу церковного співця.

Магістерська робота була структурована у чотири розділи.

Зокрема у першому розділі зроблено огляд документів, постанов та рішень у хронологічному порядку, які стосуються літургійного співу та постаті церковного співця.

У другому розділі висвітлено основні принципи літургійного співу та завдання співця у ньому. У візантійській церковній традиції богослужіння добового кола є співані, особами, які відповідають за спів є церковні співці. Якість виконання піснеспівів залежить від налаштування, підготовки, професійного та духовного рівня співця, знання ним основних принципів літургійного співу та їх дотримання. Літургійний спів – це вияв богочитання. Тому першим принципом є його молитовний характер. Літургійний спів покликаний єднати всіх присутніх на молитві у прославленні Бога. Наступним принципом є прагнення піднести душу до неба єднаючись та уподібнюючись ангельським хорам. Ще одним принципом є шляхетність і простота церковного співу, який повинен містити в собі правдиву красу, яка базується на чеснотах стриманості та покори. Ще одним принципом є його виключно вокальний характер – акапелла, оскільки візантійській традиції не притаманне використання музичних інструментів.

Основними завданнями співця у богослужбовій практиці є оспівування свого Творця, таким чином щоб спонукати вірних до побожності. А це є можливим через віднайдення душевної тиші та наповненням Святим Духом. Дотримуватися церковного уставу, усвідомлюючи та переосмислюючи богослужбовий текст. Старатися донести літургійний текст без перекручувань, скорочень і невиразності, а також слід пам'ятати про підпорядкування мелодії тексту. Також потрібно підбирати піснеспіви таким чином щоб були

доступними та зрозумілими для широкого кола людей. При умові виконання цих завдань уможлиблюється залучення вірних до співу.

У третьому розділі було представлено основні вимоги, права та обов'язки церковного співця. Основними вимогами є ведення високоморального та християнського способу життя. А також співець повинен володіти високим рівнем кваліфікації: має бути обізнаний з восьмигласною системою, добре знати церковні наспіви та устав богослужінь, мати дзвінкий та чистий голос та виразну дикцію.

Обов'язки передбачають постійну готовність співця до служіння своїм співом у всіх богослужіннях, а також на кожную потребу душпастиря. Відповідальність за богослужбові книги та нотні видання, підтримання їх у належному стані та їх оновлення. Готовність навчати охочих церковного співу та залучати їх до хору.

Співець має право мати своє місце в крилосі та на хорах, при процесіях поза храмом слідувати на чолі хору, а за його відсутності йти за священником. Має право на гідну винагороду, відстоювати своє право на працю, якщо його незаконно покарали або звільнили. При доброму виконанні своїх обов'язків співець має право на уділення нижчих свячень читця і співця.

У четвертому розділі окреслено завдання душпастирів у формуванні церковного співця на різних рівнях.

На патріаршому рівні є завдання створення всецерковних програм для духовної та інтелектуальної формації та розвитку церковних співців. Досліджувати церковно-мистецьку спадщину та плекати школи літургійної музики.

На єпархіальному рівні мають бути призначені відповідальні священники – синкели у справах церковних співців. Організувати систематичні навчальні курси, дбати про духовний стан співців, дбати про кадрове забезпечення парафій. В деяких єпархіях УГКЦ з благословення єпископа діють навчальні заклади, які готують кваліфікованих дяків та регентів.

На парафіяльному рівні священник є відповідальним за рівень співу та кваліфікацію співця. Його завдання є самому навчати співця, а при потребі скеровувати на навчання, формацію і на духовний вишкіл. Кожен з рівнів має у свій спосіб допомагати співцеві у його служінні.

Підсумовуючи дослідження даної теми, можна зробити наступні висновки. У цій роботі досягнута мета: на основі документів УГКЦ представлено особу церковного співця.

Це наукове дослідження може бути використане для подальших детальніших досліджень постаті церковного співця. Осмислення образу співця згідно документів УГКЦ можна використовувати як матеріал при укладанні навчальних програм формування співців, а також для ознайомлення співців з їхніми головними завданнями, обов'язками та правами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. *Архиєратикон або Святителський Службеник*. Синод Української Католицької Церкви. 1988.
2. II Ватиканський Собор. Конституція про святу літургію *Sacrosanctum Concilium* // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі*. Львів 2014, 13-54.
3. *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (04.04.2018) <https://docs.ugcc.ua/1/> (02.11.2019)*.
4. Конгрегація у справах Східних Церков. *Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков // Літургія Церкви (21.02.2018) <http://plc-ugcc.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>. (30.10.2019)*
5. Любачівський М.-І. *Літургійне питання в нашій Церкві // Нотатки Никодима (02.10.2013) <http://nykodym.blogspot.com/2013/10/blog-post.html> (05.11.2019)*.
6. *Парафіяльний правильник УГКЦ // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (18.11.2015) <https://docs.ugcc.ua/236/> (25.10.2019)*.
7. Патріарша літургійна комісія УГКЦ. *Вгору піднесім серця. Том 1: Літургійно-молитовне життя Церкви / Алексійчу В. та ін. Львів: Свічадо, 2019.*
8. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (27.09.2012) <https://docs.ugcc.ua/178/> (15.11.2019)*.
9. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2014 року // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (16.09.2014) <https://docs.ugcc.ua/166/> (05.12.2019)*

10. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2015 року // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (07.09.2015) <https://docs.ugcc.ua/162/> (20.10.2019)*
11. *Постанови Шістдесят дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (27.11.2015) <https://docs.ugcc.ua/1189/> (16.11.2019)*
12. *Правило для церковныхъ дяковъ [PDF], Перемишль 1911.*
13. *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиепархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р. // Церковний літургійний спів <http://ukr-monodia.blogspot.com/2014/04/blog-post.html#more> (18.10.2019).*
14. *Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого: постанови / перекл. з латини о. Ігоря Козовика, Івано-Франківськ: Нова Зоря 2006.*
15. *Пропозиції Собору Львівської Архиепархії УГКЦ // Львівська архиепархія УГКЦ. Архиепархіальний собор «Наша парохія». Львів: Видання Львівської Архиепархії УГКЦ 1998, 194-203.*
16. *Резолюції VI сесії Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом» // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви (27.08.2015) <https://docs.ugcc.ua/1256/> (25.10.2019).*
17. *Самбірсько-Дрогобицька єпархія УГКЦ. Устав парафії. Трускавець 2005.*
18. *Синод Української Греко-Католицької Церкви. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо 2012.*
19. *Службова прагматика дяків гр. кат. Львівської Архиепархії [PDF], Львів 1925.*
20. *Чинности и Рішення руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891, Львів 1896.*

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

21. Алфеев И. *Православие*. Т. II // *Азбука веры* https://azbyka.ru/otechnik/Parion_Alfeev/pravoslavie-tom-2/7_1. (16.12.2019).
22. Блаженніший Святослав: «Якщо ми хочемо, аби парафія була живою, треба подбати про добрий спів у храмі» // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* (24.03.2018) http://news.ugcc.ua/news/blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_yakshcho_mi_hochemo_abi_paraf%D1%96ya_bula_zhivoyu_treba_podbati_pro_dobriy_sp%D1%96v_u_hram%D1%96_82307.html (20.10.2019).
23. *Божественна Літургія Івана Золотоустого і Василя Великого // Прийдіте поклонімся. Молитовник*, Львів: Свічадо 2008, 339-409.
24. Великий А. *З Літопису Християнської України. кн. 8 XIX* [PDF], Рим: Видавництво ОО Василян 1976.
25. Великий А. *З Літопису Християнської України. кн. 9 XX ст.* [PDF], Рим: Видавництво ОО Василян 1968.
26. *Внутрішній правильник для викладачів та студентів Дяко-регентської школи*. Івано-Франківськ 2010.
27. Вознесенский И. *О всесловном участии народа в церковно-богослужебном пении и о порядке этого пения* // *Азбука веры* <https://azbyka.ru/o-vsesoslovnom-uchastii-naroda-v-cerkovno-bogosluzhebnom-penii-i-o-poryadke-etogo-peniya> (17.12.2019).
28. Гузар Л. *Вступне слово* // Львівська архієпархія УГКЦ. *Архієпархіальний собор «Наша парохія»*. Львів: Видання Львівської Архієпархії УГКЦ 1998, 3.
29. *Для абітурієнта // Буцацька єпархія УГКЦ* <http://www.buchacheparchy.org.ua/chdka/2008-05-14-10-14-50.html> (08.11.2019).
30. *Дрогобицький Інститут Пресвятої Трійці // Самбірсько-Дрогобицька Єпархія УГКЦ* <http://www.sde.org.ua/study/institute.html> (15.12.2019).
31. *Дяківсько-катехитичний коледж // Коломийська єпархія УГКЦ* <https://kolugcc.org.ua/diakivsko-katekhytychnyi-koledzh/> (28.11.2019).

32. *Евхологий Барберини гр. 336* / перекл. с італ. С. Голованова, ред. Е. Велковской, М. Живоной. Омск: Голованов 2011.
33. *Історія Академії, Бучацька єпархія УГКЦ // Бучацька єпархія УГКЦ* <http://www.buchacheparchy.org.ua/chdka/2008-05-14-10-04-52.html> (18.11.2019).
34. *Кодексу Канонів Східних Церков*, Львів: Видавництво ОО. Василян 1998.
35. *Літургійні тексти // Літургія Церкви* <http://plc-ugcc.blogspot.com/p/blog-page.html> (13.11.2019).
36. Любачівський М.-І. *Передмова / Синод Української Католицької Церкви, Архиєратикон або Святителський Службник*. 1988, 4.
37. Мартиняк І. *Декрет*. Перемишль, 01.12.2006.
38. Мартынов В. *История богослужбного пения // Азбука веры* https://azbyka.ru/otechnik/Istorija_Tserkvi/istorija-bogoslužhebno-go-penija/#0_2 (18.12.2019).
39. *Матеріали II сесії Патріаршого собору Української Греко-Католицької Церкви «Роль і місце мирян в Церкві»* [PDF], Львів 1998.
40. *Набір у Дяківсько-регентський інститут // Івано-Франківська академія Івана Золотоустого* (15.06.2016) <http://ifaiz.edu.ua/novyny/183-nabir-u-diakivsko-regentskyi-instytut.html> (11.12.2019).
41. *Положення про навчання в Дяківсько-регентському інституті (ДРІ) при Івано-Франківському Богословському університеті ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ (для отримання спеціальності дяк-регент)*. Івано- Франківськ 2015.
42. *Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства про літургійні питання // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви* (08.02.2007) <https://docs.ugcc.ua/1172/> (16.10.2019).
43. *Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2017 року «Молитва в житті Церкви» // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви* (19.12.2017) <https://docs.ugcc.ua/79/> (18.11.2019).

44. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2006 року // Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви* (02.09.2006) <https://docs.ugcc.ua/201/> (20.10.2019).
45. *Святе Письмо Старого і Нового завітів / пер. І. Хоменко, Львів: Місіонер* 2008.
46. *Синод Єпископів // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви* <https://synod.ugcc.ua/synod-of-bishops/> (12.11.2019).
47. Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції *Про обрядові справи // Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання (1909-1944), Т. 4, Львів: Видавничий відділ «Артос»* 2013.
48. *Статут Чортківської дяківсько-катехитична академія ім. священомученика Григорія Хомишина, Буцацької єпархії УГКЦ, 2002.*
49. *Статуту Дяківсько-катехитичного коледжу Коломийсько-Чернівецькій єпархії Української Греко-Католицької Церкви. 1999.*
50. Хойнацкий А. *Западно-русская церковная уния в ее богослужении и обрядах*, Киев: Киевопечерска лавра 1871.
51. Шевчук С. *Вступне слово // Синод Української Греко-Католицької Церкви. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха».* Львів: Свічадо 2012, с. 5-8.
52. *Школа Церковного Співу* // https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0+%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%83 (19.12.2019).
53. *Школа церковного співу для всіх* // <https://pisnespiv-community.org/d/ee0a751cb756/noty/> (19.12.2019).
54. *Πρωτοψάλτης – Первоспівець* // <https://protopsaltes.blogspot.com/> (19.12.2019).